

Rhwydwaith Clinigol a Reolir ar gyfer Llawdriniaethau'r Geg de-ddwyrain Cymru

Llawlyfr Cymru Gyfan ar gyfer Cyfeirio am Lawdriniaethau'r Geg

i Ymarferwyr Deintyddol Cyffredinol

2021

Fersiwn 1.5

Diolch i aelodau MCN OS De-ddwyrain Cymru (Dr Esther Brewer, Dr Joelle Mort, a'r Athro Vas Sivarajasingam) am lunio'r ddogfen hon.

Tabl Cynnwys

1 Cyflwyniad	1
<i>Ffigur 1. Fframwaith lefelau cymhlethdod a thriniaethau Llawdriniaethau'r Geg.....</i>	<i>1</i>
1.1 Lefelau Cymhlethdod Cymru gyfan Llawdriniaethau'r Geg.....	1
1.2 Darparu Gofal Llawdriniaethau'r Geg.....	2
1.3 Pwrpas y Ddogfen	3
1.4 Y Wefan Atgyfeiriadau	3
1.5 Ffurflenni Cyfeirio Priodol.....	3
1.6 Y Penderfyniad i Gyfeirio	4
1.7 Cymhwysedd Clinigwyr	4
1.8 Radiograffau.....	4
1.9 Diolchiadau	4
2 Tynnu Dannedd heblaw Trydydd Cilddannedd	5
3 Trin Trydydd Cilddannedd	6
4 Cleifion sy'n cymryd Cyffuriau Gwrth-blatennau neu Wrthgeulol	8
<i>Tabl 1. Risg Cymhlethdodau Gwaedu ar ôl Llawdriniaethau Tynnu Dannedd.....</i>	<i>9</i>
<i>Tabl 2. Cyngor ynglŷn â Meddyginiaeth i Gleifion sydd â Risg Uchel o Waedu</i>	<i>9</i>
5 Cleifion sydd mewn Perygl o Osteonecrosis yr Ên Cysylltiedig â Meddyginiaeth (MRONJ)	10
<i>Ffigur 2. Asesiad MRONJ SDCEP o Risg Cleifion</i>	<i>11</i>
6 Cleifion sydd â Risg Uwch o Endocarditis Heintus	12
<i>Ffigur 3. Cleifion sydd â Risg Uwch o Endocarditis Heintus – Llythyr i'r Gwasanaethau Cardioleg.....</i>	<i>13</i>
7 Cleifion â Chamweithred yn y Cymal Temporomandibwlaidd (TMJD).....	14
<i>Ffigur 4. Trin TMJD – Taflen Offer Codi Brathiad enghreifftiol</i>	<i>15</i>
<i>Ffigur 5. Trin TMJD – Enghreifftiau o Ymarferion Ffisiotherapi Adferol i'r Ên.....</i>	<i>16</i>
8 Cyfeiriadau	17

Atodiad A.	Gwasanaeth Priodol Awgrymedig ar gyfer Llawdriniaethau'r Geg	19
Atodiad B.	Enghreifftiau Radiograffig o Ddannedd Priodol Lefel 2 a 3	22
Atodiad C.	Cyflyrau Meddygol sy'n awgrymu Triniaeth mewn Gofal Sylfaenol, Canolraddol ac Eilaidd	23
	<i>Tabl 3. Diffiniadau Cyfredol ac Esiamplau i Oedolion a gymeradwyir gan ASA</i>	<i>23</i>
Atodiad D.	Asesiad o'r Angen am Gyffur Tawelu	25
Atodiad E.	Enghreifftiau o Ymarfer Da – Datblygu Gwasanaeth Llawdriniaethau'r Geg.....	26
	<i>Ffigur 6. Dosbarthiad Preswylfa Cleifion Atgyfeiriadau OS UDH</i>	<i>27</i>
	<i>Ffigur 7. Atgyfeiriad a Llif Cleifion BIPCAF.....</i>	<i>28</i>
	<i>Ffigur 8. Llwybr Cyfeirio Cleifion.....</i>	<i>30</i>
Atodiad F.	Geirfa Gwasanaethau Llawdriniaethau'r Geg Lefel 2 a 3 GIG Cymru.....	31

1. CYFLWYNIAD

Mae Llawdriniaethau'r Geg (OS) fel arbenigedd yn delio â gwneud diagnosis ac ymdrin â phatholeg y geg a'r ên sydd angen ymyrraeth drwy lawdriniaeth. Darperir y gofal gan lawfeddygon y geg a llawfeddygon y geg a'r ên a'r wyneb, gan fod cymwyseddau clinigol y ddau arbenigedd hwn yn gorgyffwrdd.¹

1.1 Lefelau Cymhlethdod Cymru gyfan Llawdriniaethau'r Geg

Mae Arweiniad Comisiynu Llawdriniaethau'r Geg GIG Lloegr¹ yn disgrifio cymhlethdodau achosion ar dair lefel a ddarperir o fewn haenau gwasanaethau'r GIG; mae disgrifyddion gofal Lefelau 1, 2 a 3 yn adlewyrchu'r cymhwysedd sy'n ofynnol gan glinigydd i ddarparu gofal ar y lefel gymhlethdod honno. Mae pob Bwrdd Iechyd yng Nghymru yn defnyddio hwn (Ffigur 1).²

Ffigur 1. Fframwaith lefelau cymhlethdod a thriniaethau

Level 1 Procedures/Condition • Extraction of erupted tooth/teeth including erupted uncomplicated third molars in line with NICE guidance; • Effective management, including extraction where appropriate, of buried roots (whether fractured during extraction or retained root fragments); • Effective management of unerupted, impacted, ectopic and supernumerary teeth; • Understand and assist in the investigation, diagnosis and effective management of oral mucosal disease, including the early referral of patients with possible pre-malignant or malignant lesions; • Management of dental trauma including re-implantation of avulsed tooth/teeth; • Management of haemorrhage following tooth/teeth extraction; • Diagnose and treat localised odontogenic infections and post-operative surgical complications with the appropriate therapeutic agents, and diagnose and refer patients with major odontogenic infections with the appropriate degree of urgency; and • Recognise disorders in patients with craniofacial pain including the initial management of temporo-mandibular disorders and identify those patients that require specialised management, and to refer such conditions appropriately.
Level 2 Procedures/Conditions in addition to those in level 1 • Surgical removal of uncomplicated third molars involving bone removal in line with NICE guidance; • Surgical removal of buried roots and fractured or residual root fragments; • Management and surgical removal of uncomplicated ectopic teeth (including supernumerary teeth); • Management and surgical exposure of teeth to include bonding of orthodontic bracket or chain; • Surgical endodontics for incisor and canine teeth; • Minor soft tissue surgery to remove apparent non-suspicious lesions; and • Placement of an uncomplicated dental implant in accordance with NHS protocols.
Level 3 Procedures/Conditions Level 3a – Procedures/conditions to be performed or managed by a clinician recognised as a specialist at the GDC defined criteria and on a specialist list; or by a consultant. Level 3b – Procedures/conditions to be performed or managed by a clinician recognised as a consultant in the relevant specialty, who has received additional training which enables them to deliver more complex care, lead MDTs, MCNs and deliver specialist training. The consultant team may include trainees and SAS grades. Where OMS consultants are not registered with the GDC they will not be eligible for performers list. Some OMFS consultants will be included in both the GMC and GDC specialist list; others will only be included in GMC specialist register.

Nid yw'r lefelau hyn yn gwbl gynhwysfawr ac mae'r ddau Rwydwaith Clinigol a Reolir (MCNs) ar gyfer OS yng Nghymru wedi eu hadolygu ar ôl cael adborth gan Bwyllgorau Deintyddol Lleol (LDCs) a Phwyllgor Deintyddol Cymru (Atodiad A). Mae MCNs yn gweithredu fel ymbarél arweinyddiaeth sy'n caniatáu datblygiadau llwybrau gofal a chyfeirio a threfniadau sicrhau ansawdd ar gyfer gwasanaethau sy'n rhychwantu lleoliadau gofal sylfaenol a chymunedol ac ysbytai yng Nghymru.

Ar gyfer pob lefel o gymhlethdod, mae gofyn gwneud asesiad o statws meddygol y claf yn ogystal ag ystyried ffactorau cymdeithasol, lefel pryder y claf, a chymhlethdodau posibl eraill (Atodiadau C a D). Er enghraifft, gallai claf sydd angen llawdriniaeth Lefel 1 ond sydd â hanes meddygol cymhleth gael ei gyfrif yn Lefel 3.^{2,3} **Dylai clinigwyr deimlo'n gymwys i ddarparu triniaeth OS benodol a delio ag unrhyw gymhlethdodau a allai godi cyn bwrw ymlaen.** Caiff Lefelau Cymhlethdod eu codio â lliw sy'n cyfateb i'r lleoliad gofal perthnasol, fel a ganlyn:

Lefel 1 Gofal Sylfaenol (Ymarfer Deintyddol Cyffredinol)

Lefel 2 Gofal Canolraddol (Gwasanaeth OS Canolraddol neu OS Arbenigol mewn Gofal Sylfaenol)

Lefel 3 Gofal Eilaidd (Gwasanaethau Ysbytai'r GIG sydd dan arweiniad Ymgynghorwyr)

1.2 Darparu Gofal Llawdriniaethau'r Geg

Caiff gwasanaethau OS fel arfer eu cyflawni mewn un o dri lleoliad a gan dri grŵp penodol o glinigwyr. Dylai cleifion ddeall y gallent gael eu trin mewn naill ai leoliad gofal sylfaenol, gofal canolraddol/arbenigol neu gan wasanaeth ysbyty:^{3,6}

Practis deintyddol cyffredinol gofal sylfaenol – Cynhelir y rhan fwyaf o driniaethau **Lefel 1** mewn **practis cyffredinol** gan **ymarferwyr deintyddol cyffredinol (GDPs)**. Daw triniaethau tynnu dannedd a gwreiddiau, gan gynnwys llawdriniaethau pan fo'n briodol, dan adran gwasanaethau gorfodol contract y Gwasanaeth Deintyddol Cyffredinol (GDS).⁴

Gwasanaethau canolraddol – Mae'r gwasanaethau hyn yn darparu gofal **Lefel 2** drwy atgyfeiriadau ac fe'u darperir fel arfer gan **glinigydd sydd â sgiliau a phrofiad uwch** a allai fod, neu beidio, ar gofrestr arbenigwyr. Darperir y rhan fwyaf o driniaethau Lefel 2 mewn gwasanaethau llawdriniaethau canolraddol y geg (ImOS) mewn **lleoliad gofal sylfaenol** dan gontractau GDS neu Wasanaeth Deintyddol Personol (PDS). Gallai Byrddau Iechyd hefyd gynnig y gwasanaethau hyn mewn gofal eilaidd/ysbytai. Gweler Atodiad E am esiamplau o'r cyfryw wasanaethau.

Gofal ymgynghorydd neu arbenigwr – Mae'r canllawiau comisiynu yn disgrifio Lefelau 3a a 3b ond, at ddibenion yr arweiniad hwn, **dan arweiniad ymgynghorwyr** y mae gwasanaethau **Lefel 3** ac fe'u cyflenwir mewn, a gan, **ysbytai Byrddau Iechyd y GIG** dan gontractau safonol y GIG. Er bod y gwasanaethau dan arweiniad ymgynghorwyr, byddant fel arfer yn defnyddio gweithlu ehangach, gan gynnwys clinigwyr gradd arbenigwyr cyswllt ac arbenigeddau a rhai sydd mewn swyddi hyfforddiant ffurfiol. Ymysg yr ysbytai sy'n cyflenwi gwasanaethau OS ar Lefel 3 y mae ysbytai cyffredinol dosbarth, ysbytai hyfforddiant mwy, ac ysbytai deintyddol sydd â'r gofyn ychwanegol o hyfforddi israddedigion deintyddol.

1.3 Pwrpas y Ddogfen

Bwriedir i'r arweiniad hwn gael ei ddefnyddio gan ymarferwyr deintyddol cyffredinol sy'n ymarfer mewn gofal sylfaenol. Fe'i gwnaed er mwyn cyfeirio clinigwyr at y driniaeth a'r llwybrau cyfeirio mwyaf priodol ar gyfer eu hoedolion-gleifion.

Er bod y ddogfen yn cydnabod gwaith holl bwysig y Gwasanaethau Deintyddol Cymunedol (CDS), fel y cyfeirir atynt yn Atodiadau C a D, nid yw'n cyfeirio'n uniongyrchol at y lleoliad gofal hwn. Felly, ni fwriedir iddi gael ei defnyddio gan arbenigwyr/ymgynghorwyr ym maes Deintyddiaeth Gofal Arbennig (SCD), sy'n darparu gofal OS i gleifion sy'n feddygol fregus.

Mae'r ddogfen yn defnyddio crynodeb o ganllawiau sy'n bodoli eisoes (gyda dyfyniadau a chyfeiriadau) ac mae'n eu trefnu yn siartiau llif â diagramau y gellir cyfeirio atynt yn gyflym, er mwyn llywio'n well ddulliau o drin achosion cleifion. Mae'r siartiau llif yn cynnwys y testunau canlynol:

- Delio â thrydydd cilddannedd;
- Cleifion sy'n cymryd cyffuriau gwrth-blatennau neu wrthgeulol;
- Cleifion sydd mewn perygl o osteonecrosis yr ên cysylltiedig â meddyginiaeth (MRONJ);
- Cleifion sydd mewn perygl o endocarditis heintus;
- Camweithred yn y cymal temporomandibwlaidd (TMJD)

Caiff pob canlyniad yn y siart llif god lliw sy'n cyfateb i'r lleoliad gofal perthnasol.

Dylai clinigwyr fod yn ymwybodol bod gwasanaethau yn amrywio ymysg Byrddau Iechyd. Mae geirfa o'r gwasanaethau sydd ar gael ym mhob Bwrdd Iechyd yng Nghymru i'w gweld yn Atodiad F.

1.4 Y Wefan Atgyfeiriadau

Ymdrinnir â phob atgyfeiriad i wasanaethau llawdriniaethau OS a'r geg, yr ên a'r wyneb yng Nghymru drwy wefan Gwasanaeth Cyfeirio Cymru gyfan (e-RMS) gan ddefnyddio'r ffurflenni cyfeirio priodol. Mae gwybodaeth ar gael ar y wefan am sut i gyfeirio, sut i ddefnyddio'r system ar-lein, a sut i gael gafael ar ddysgu ar-lein. Gellir tracio atgyfeiriadau drwy ddefnyddio'r wefan hon yn ôl ymarferwyr cyfeirio a'u cleifion gan ddefnyddio cyfeirnod unigryw (URN).

Ewch i: <https://www.dental-referrals.nhs.wales/dentists/>

I gofrestru, cliciwch ar y ddolen hon: <https://www.dental-referrals.nhs.wales/dentists/signup/>

1.5 Ffurflenni Cyfeirio Priodol

Ar gyfer cleifion sy'n oedolion yn unig y mae'r ffurflen gyfeirio OS.

Ar gyfer endodonteg lawdriniaethol (apicectomi) ar un dant â gwreiddiau, defnyddiwch y ffurflen gyfeirio adferol.

Defnyddiwch ffurflen gyfeirio OMFS ar gyfer anafodau meinwe meddal a chaled yn y geg, anafodau meinwe meddal ar y croen yn ardal y pen a'r gwddf, trawma, anffurfiant wyneb, clefyd y chwarennau poer, TMJD, neu chwydd difrifol.

Ar gyfer cyflyrau megis poen wyneb annodweddiadol, ddannodd annodweddiadol a chyflyrau eraill meddygaeth y geg (gweler Arweiniad Cyfeirio Meddygaeth y Geg Cymru gyfan) defnyddiwch ffurflen gyfeirio Meddygaeth y Geg.

Dylai atgyfeiriadau cleifion lle ceir amheuaeth cryf o ganser y pen neu'r gwddf gael eu hanfon drwy'r llwybr lle'r amheuir canser (USC). Fe welwch ffurflen gyfeirio USC benodol ar e-RMS a fydd yn sbarduno

apwyntiad mewn 2 wythnos. Sylwer mai llwybr ar gyfer **amheuaeth o ganser yn unig**, yw hwn, ac nid ar gyfer ymchwiliadau arferol. Ystyriwch arweiniad NICE (NG12)⁷ yn ofalus a dim ond ei ddefnyddio pan fo'n briodol.

1.6 Y Penderfyniad i Gyfeirio

Dylid cyfeirio cleifion os oes ganddynt anawsterau penodol sydd y tu allan i gymhwysedd ymarferydd deintyddol cyffredinol (gweler adran 1.7). **Saif y cyfrifoldeb am wneud atgyfeiriad priodol gyda'r deintydd sy'n cyfeirio.** Dylai'r ymarferydd deintyddol cyffredinol (GDP) sy'n cyfeirio egluro'r broses gyfeirio wrth y claf gan ddweud mai'r clinigydd a fydd yn eu trin sy'n gwneud y penderfyniad terfynol ynglŷn â'r gofal a gânt.⁵

Os trefnwyd gwaith deintyddol adferol ychwanegol fel rhan o gynllun triniaeth presennol y claf, rhaid i'r deintydd sy'n cyfeirio barhau â'r driniaeth hon tra bo'r claf yn aros am asesiad a thriniaeth OS, lle bo hynny'n briodol. Dylai'r atgyfeiriad hefyd nodi pa ddannedd y bwriedir eu hadfer ac nad oes angen ystyried eu tynnu. Os bwriedir tynnu dannedd y mae modd eu hadfer, nodwch pam.⁶

Mae gan ymarferwyr deintyddol cyffredinol sy'n cyfeirio gyfrifoldeb dros ofal eu cleifion tra'u bod yn aros am asesiad a thriniaeth OS, gan gynnwys darparu triniaeth frys cyn triniaeth ddiffiniol. Mae gwasanaethau OMFS ar-alwad wedi'u lleoli ym mhob Bwrdd Iechyd Prifysgol a gellir gwneud atgyfeiriadau brys i'r tîm ar-alwad yn uniongyrchol dros y ffôn. Mae hyn yn ddoeth mewn cyflyrau sy'n bygwth bywyd ar unwaith, megis perygl i'r llwybr anadlu.

Bydd cleifion sy'n derbyn apwyntiad ond wedyn yn canslo dau apwyntiad dilynol neu "Ddim yn Mynychu" yr apwyntiad a dderbyniodd heb roi rhybudd ymlaen llaw yn cael eu cyfeirio'n ôl at y GDP sy'n cyfeirio.⁵

1.7 Cymhwysedd Clinigwyr

Rhaid i bob atgyfeiriad gael ei wneud yn unol â'r meini prawf yn yr arweiniad hwn. **Fodd bynnag, ni ddylid ystyried y ddogfen hon fel cyfarwyddyd i ymarferwyr unigol ynglŷn â pha lawdriniaethau y dylent eu gwneud.** Ni ddylai clinigwyr ond gweithio o fewn eu gwybodaeth, y sgiliau maent wedi'u meithrin, eu cymhwysedd proffesiynol a'u gallu clinigol.⁵

Os yw'r driniaeth ofynnol o fewn cwmpas GDP ond fod y deintydd dan sylw ddim yn teimlo ei fod yn gallu gwneud y gwaith, dylai holi yn yr un practis deintyddol i weld a all un o'i gydweithwyr helpu cyn cyfeirio'n allanol. Dylai darparwyr adolygu'r cymysgedd sgiliau ymysg eu perfformwyr er mwyn datblygu system ar gyfer cyfeirio rhwng clinigwyr o fewn y practis er mwyn delio â'r holl gleifion sydd angen gwasanaethau gorfodol.^{5, 6}

Anogir darparwyr (a'u perfformwyr) i drafod unrhyw anghenion hyfforddiant posibl â'u Bwrdd Iechyd Lleol a gydag Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC).⁵

1.8 Radiograffau

Atgoffir Ymarferwyr deintyddol cyffredinol, os oes radiograffau **ansawdd diagnostig** yn bodoli cyn cyfeirio, fod Rheoliadau Ymbelydredd Ïoneiddio (Cysylltiad Meddygol) 2017 yn darparu'r cyfrifoldeb i leihau cysylltiad ychwanegol i gleifion.⁶ Drwy ddarparu'r ffilm wreiddiol neu gopi o ansawdd da o'r radiograff, gorau oll os yw'n ddigidol, gellir osgoi cysylltiad radiograffeg ychwanegol diangen i'r claf yn unol ag Arweiniad FGDP.⁶ Os na ddarperir radiograff, rhaid cyfiawnhau hynny yng nghynnwys yr atgyfeiriad.

1.9 Diolchiadau

Diolch i GIG Lloegr, MCN Swydd Gaerefrog a Humber, Sefydliad Deintyddol Leeds, ac MCN De-orllewin Lloegr, Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban, Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn Iechyd a Gofal, Coleg Brenhinol y Llawfeddygon Lloegr a'r Gyfadran Llawfeddygon Deintyddol, a Chymdeithas Llawfeddygon y Geg Prydain am gael defnyddio ac addasu eu canllawiau presennol.

2. TYNNU DANNEDD HEBLAW AM DRYDYDD CILDDANNEDD ^{2, 5, 6}

Dylai triniaethau tynnu dannedd heb y gwraidd a dannedd eraill heblaw am drydydd cilddannedd lefel 1 gael eu cynnal yn neintyddfa'r ymarferwyr sy'n cyfeirio dan anesthetig lleol (gweler Atodiad A).

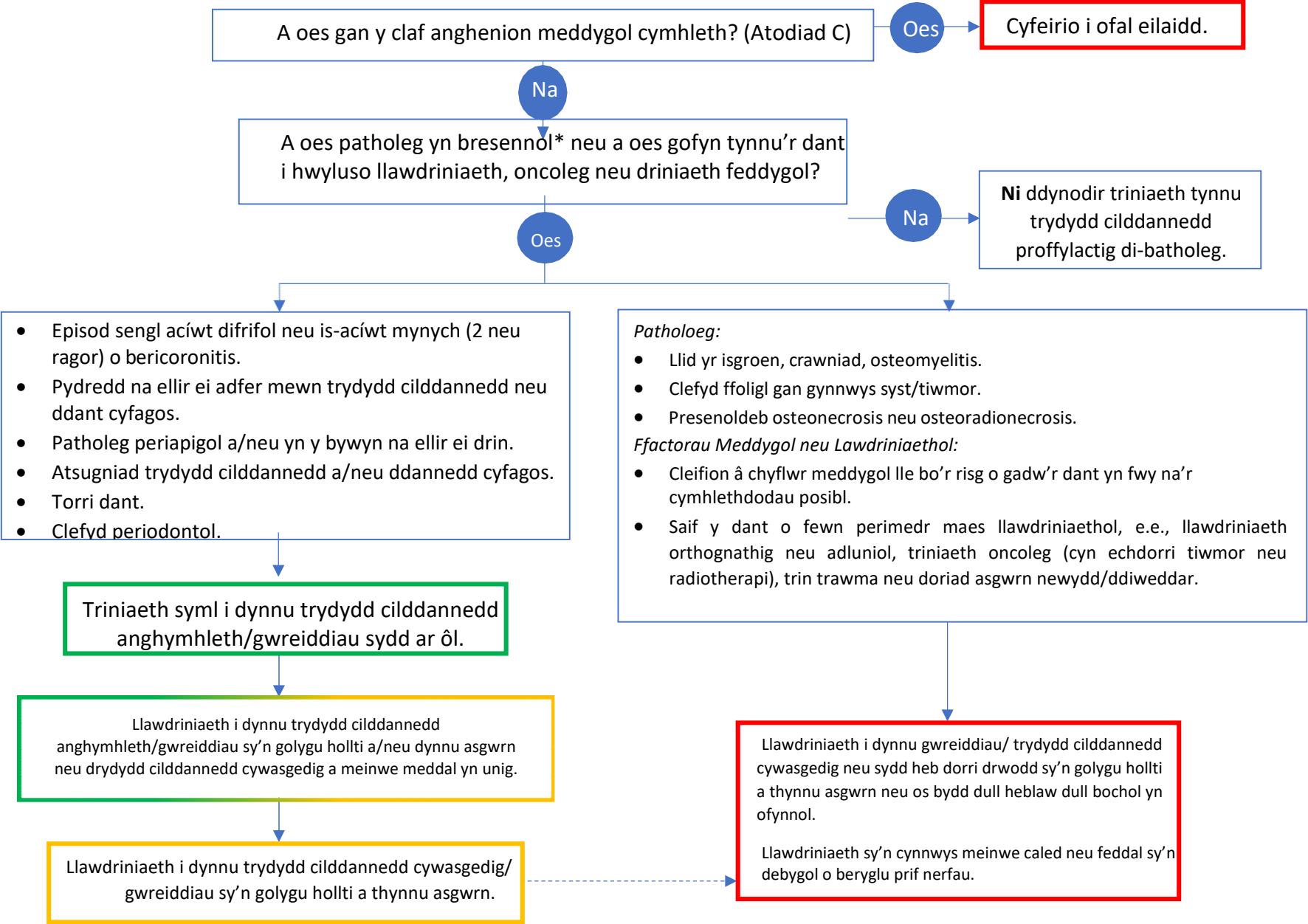
Mae rhai amgylchiadau, fodd bynnag, lle derbynnir atgyfeiriadau ar gyfer y cyfryw ddannedd:

- Ymgais aflwyddiannus i'w tynnu gan yr ymarferydd sy'n cyfeirio lle na all cydweithiwr yn yr un practis deintyddol gynorthwyo i gwblhau'r gwaith tynnu dannedd (anfonwch radiograff ôl-dynnu).
- Cleifion sy'n bryderus dros ben sydd angen cymorth ychwanegol na fydd ar gael o bosibl mewn practis cyffredinol (e.e., tawelydd neu anesthetig lleol).
- Gwreiddyn ar forffoleg annormal sy'n debygol o effeithio ar rwyddineb y driniaeth tynnu dannedd*.
- Dannedd â phatholeg cysylltiedig sydd angen dadansoddiad histolegol (e.e., newid systig sylweddol)*.
- Triniaeth tynnu dannedd lle ceir cynnydd sylweddol yn y risg o ddifrodi ffurfiant anatomegol cyfagos*.
- Mynediad gwael at y dant oherwydd agoriad ceg cyfyng iawn.
- Dannedd ag atsugniad heb esboniad yn y gwreiddiau.
- Cleifion ag anghenion meddygol dyrys (gweler Atodiad C).
- Triniaeth tynnu o asgwrn afiach neu annormal (e.e., cleifion a gafodd ddosys therapiwtig o radiotherapi i'r ên).

Os gwneir atgyfeiriad y tu allan i'r arweiniad hwn, rhaid i'r deintydd sy'n cyfeirio gyfiawnhau'r rhesymau pam na ellir gwneud y driniaeth mewn gofal sylfaenol.

*Gweler Atodiad B am esiamplau radiograffig

3. TRIN TRYDYDD CILDDANNEDD 8, 9, 10

* Mae ffurfiant plac yn ffactor risg ond nid yw ynddo'i hun yn arwydd bod angen llawdriniaeth. Nid yw clystyrau dannedd yn y blaen ychwaith yn arwydd bod angen tynnu'r trydydd cilddannedd yn niffyg barn orthodontig arbenigol.

Coronectomi ¹⁰

Dull arall o ddelio â thrydydd cilddannedd y mandibl sy'n agos iawn i'r sianel ddeintyddol isaf yw coronectomi ac mae'n effeithiol i leihau anaf i'r nerf alfeolaidd isaf. Ymysg peryglon coronectomi y mae'r posibilrwydd o heintiau a phoen, a'r angen i dynnu'r gwreiddiau i'r dyfodol o bosibl.

Ceir meini prawf caeth i ddethol cleifion. Dyma rai gwrtharwyddion sy'n gysylltiedig â'r dannedd:

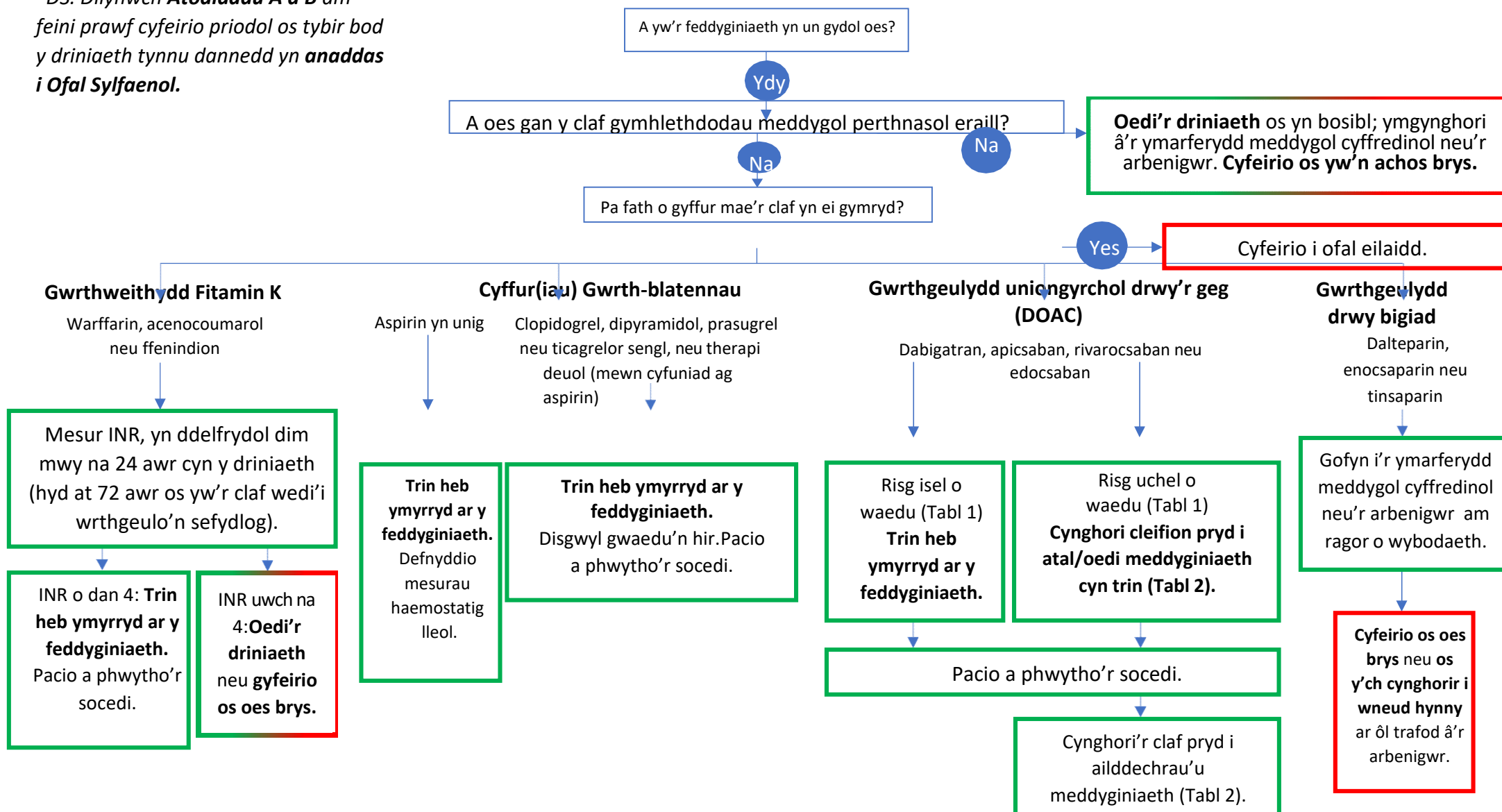
- Trydydd cilddannedd nad ydynt yn hanfodol, pydredd dannedd gyda risg o ymledu i'r cnawd, dannedd yn symud, clefyd brigol, cysylltiad â meinwe systig sy'n annhebygol o fendio os gadewir y gwraidd yn ei le, a thiwmorau.

Dyma rai gwrtharwyddion sy'n gysylltiedig â chleifion:

- Cleifion ag imiwnedd bregus, wedi cael radiotherapi yn y gorffennol i'r pen neu'r gwddf neu driniaeth cyn radiotherapi, anhwylder niwro-gyhyrol, a diabetes mellitus.
- Cleifion na allant ddychwelyd am driniaeth yn hawdd pe digwydd cymhlethdodau.

4. CLEIFION SY’N CYMRYD CYFFURIAU GWRTH-BLATENNAU NEU WRTHGEULOL ¹¹

DS. Dilynwch **Atodiadau A a B** am feini prawf cyfeirio priodol os tybir bod y driniaeth tynnu dannedd yn **anaddas i Ofal Sylfaenol**.

Cyngor cyffredinol i bob claf sy'n cymryd y cyffuriau uchod: Trefnwch y driniaeth ar gyfer yn gynnar yn y dydd a'r wythnos. Ystyried cyfyngu ar ardal y driniaeth gychwynnol a chynnal triniaethau cymhleth neu helaeth fesul cam. Trin heb beri trawma, defnyddio mesurau lleol priodol, a dim ond rhyddhau'r claf ar ôl i'r gwaedu stopio. Os yw'r amser teithio i ofal brys yn peri

pryder, rhoi pwyslais penodol ar ddefnyddio mesurau i osgoi cymhlethdodau. Rhoi i'r claf gyngor a manylion cysylltu brys ysgrifenedig i'w defnyddio ar ôl triniaeth.

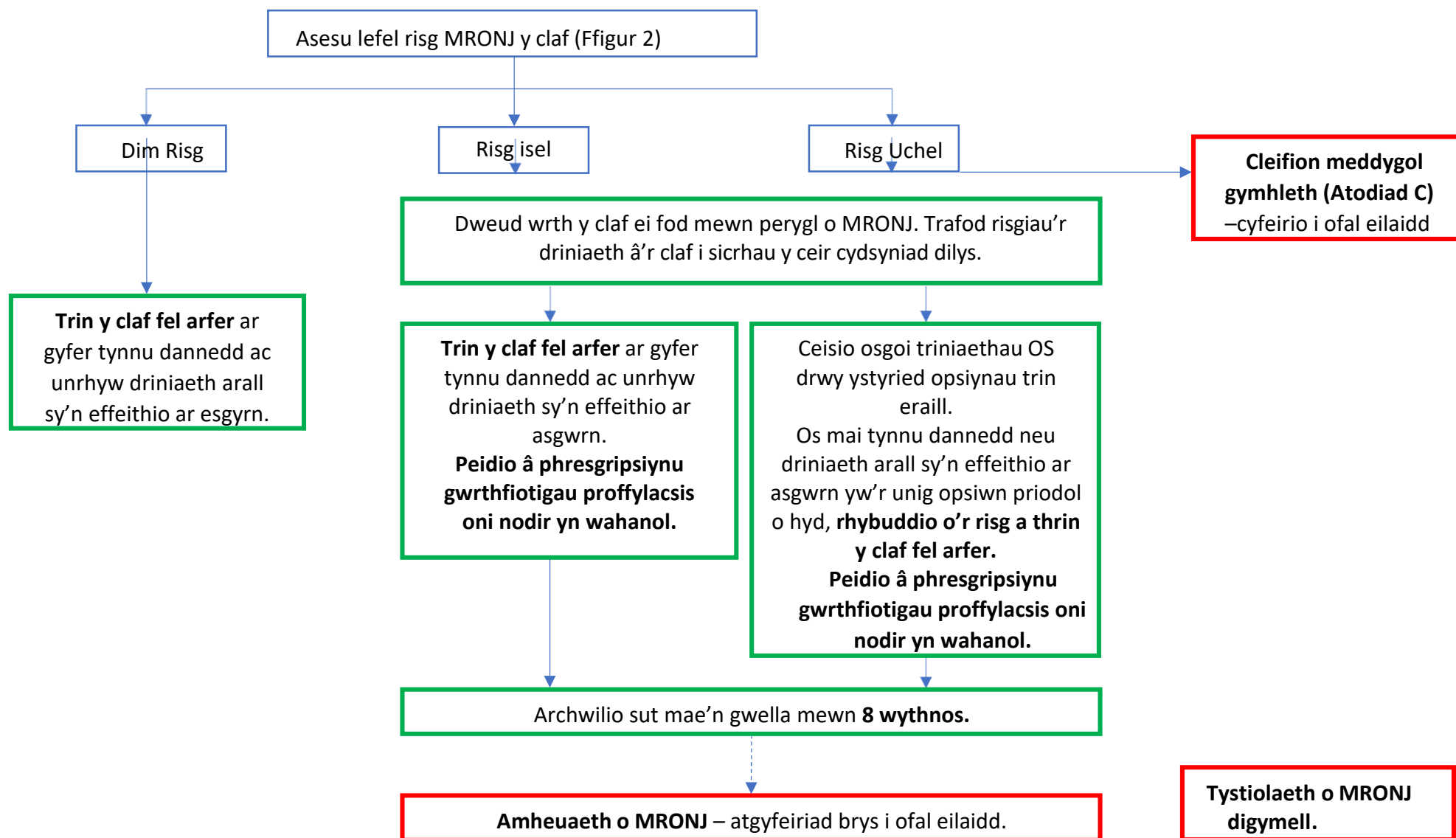
Tabl 1. Risg Cymhlethdodau Gwaedu ar ôl Llawdriniaethau Tynnu Dannedd ¹¹

Risg Fach iawn neu Ddim Risg	Risg Isel	Risg uchel
- Anesthesia lleol drwy ymdreiddiadau, bloc nerfau meddyliol neu yn y gewynnau. - Anesthesia lleol drwy floc deintyddol isaf neu flociau nerfau rhanbarthol eraill.	- Triniaeth tynnu dannedd syml (1-3 dant, gyda maint briw cyfyngedig). - Torri a draenio chwyddiadau yn y geg.	- Triniaeth tynnu dannedd cymhleth a/neu dynnu dannedd agosaf i'w gilydd gan achosi briw mawr neu dynnu mwy na 3 dant ar y tro. - Triniaethau codi fflap megis llawdriniaethau detholus. - Ailffurfio'r deintgig. - Biopsïau.

Tabl 2. Cyngor ynglŷn â Meddyginiaeth i Gleifion sydd â Risg Uchel o Waedu ^{11, 12, 13}

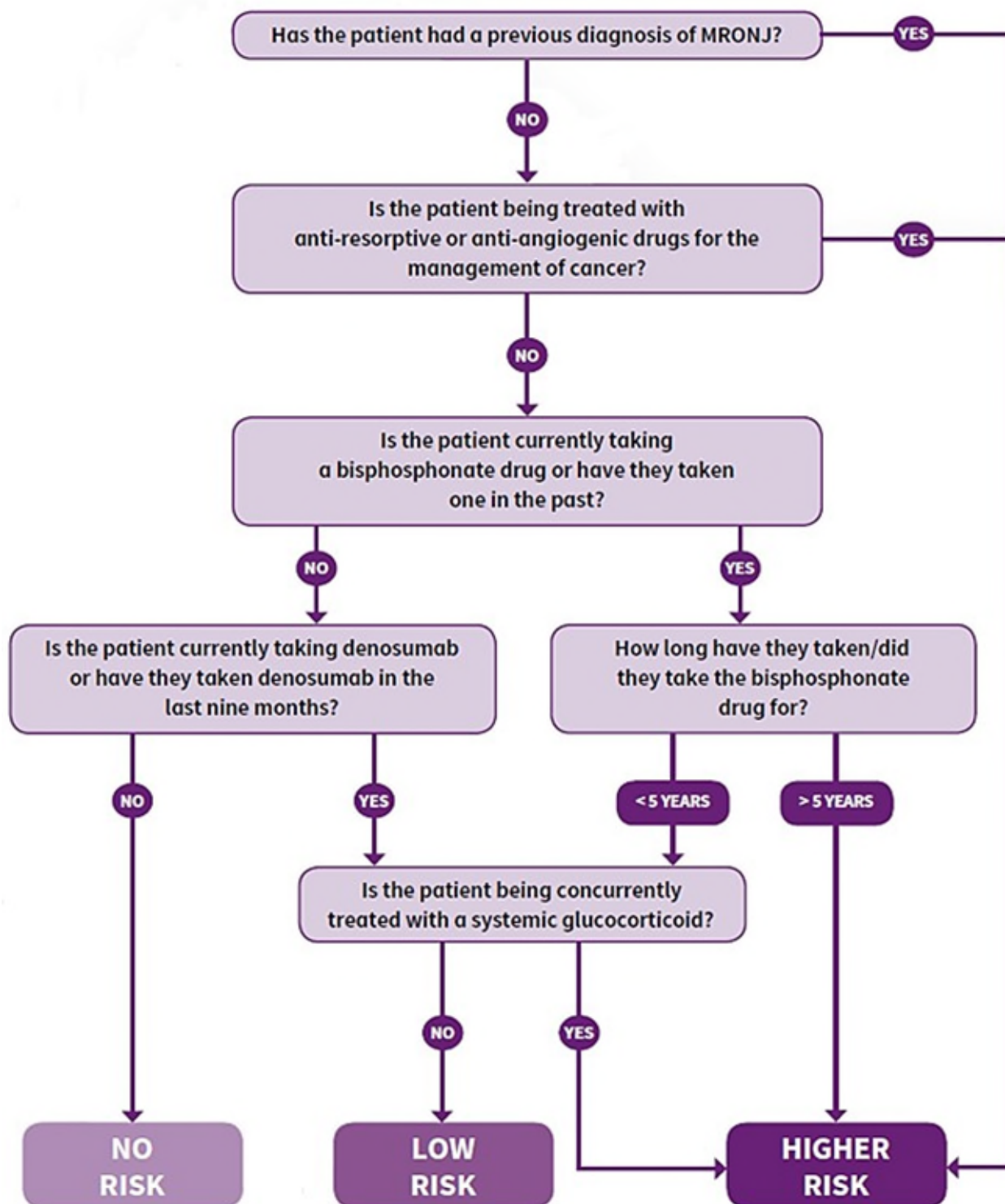
DOAC	Trefn Cymryd Cyffuriau arferol	Cyngor Cyn Llawdriniaeth	Cyngor ar ôl Llawdriniaeth
Apixaban (Eliquis) neu Dabigatran (Pradaxa)	Dwywaith y dydd	Hepgor dos y bore	Cymryd dos gyda'r nos fel arfer (gan adael o leiaf 4 awr ar ôl i'r gwaedu stopio); cymryd y cyffur fel arfer wedi hynny.
Rivaroxaban (Xarelto) neu Edoxaban (Lixiana)	Unwaith y dydd (bore)	Peidio â chymryd dos y bore	Cymryd meddyginiaeth yn hwyr 4-6 awr ar ôl i'r gwaedu stopio; cymryd y cyffur fel arfer wedi hynny.
	Unwaith y dydd (gyda'r nos)	Amherthnasol, dilyn y drefn arferol	Cymryd dos gyda'r nos fel arfer (gan adael o leiaf 4 awr ar ôl i'r gwaedu stopio); cymryd y cyffur fel arfer wedi hynny.

5. CLEIFION SYDD MEWN PERYGL O OSTEONECROSIS YR ÊN CYSYLLTIEDIG Â MEDDYGINIAETH (MRONJ) ¹⁴

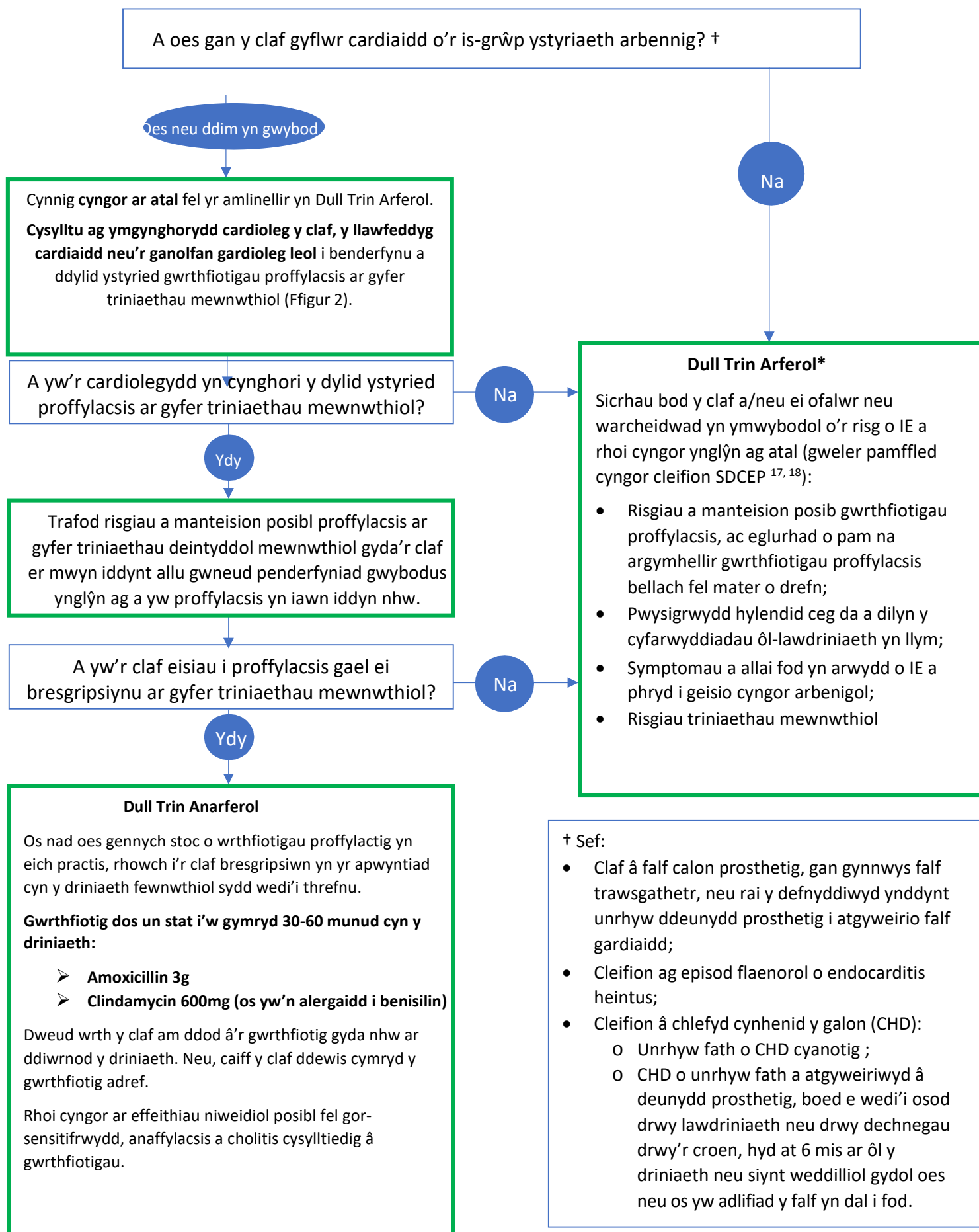
{0><}75{>DS. Dilynwch **Atodiadau A a B** am y meini prawf cyfeirio priodol os tybir bod y driniaeth(au) tynnu dant yn **anaddas ar gyfer Gofal Sylfaenol**. Os yw'r driniaeth i dynnu dant yn addas yn y lleoliad Gofal Sylfaenol, peidiwch â stopio meddyginiaeth bisffosffonad y claf er mwyn gwneud y driniaeth.

Ffigur 2. Asesiad SDCEP MRONJ o Risg Cleifion ¹⁴

DS. Sylwer y dylai unrhyw glaf isel ei risg sy'n dal i gymryd cyffuriau bisffosffonad ar ôl adolygiad pum mlynedd o'u meddyginiaeth gael eu hailddosbarthu fel rhai risg uwch.

6. CLEIFION SYDD Â RISG UWCH O ENDOCARDITIS HEINTUS (IE) ^{15, 16}

* Os oes claf sydd â risg gynyddol nad yw yn yr is-grŵp (e.e., clefyd falfaidd anghynhenid y galon gyda stenosis neu adlifo; cardiomyopathi hypertroffig) yn gofyn am gwrthfotigau proffylacsis, ystyriwch gysylltu â'u hymgyngorydd cardioleg, llawfeddyg cardiaidd neu ganolfan gardioleg leol am gyngor.

Ffigur 3. Cleifion sydd â Risg Uwch o Endocarditis Heintus – Llythyr i'r Gwasanaethau Cardioleg¹⁵

Gellir addasu'r llythyr templed hwn i'w ddefnyddio wrth gysylltu ag ymgynghorydd cardioleg y claf, llawfeddyg cardiaidd neu ganolfan gardioleg leol. Mae ar gael i'w lawrlwytho oddi ar wefan SDCEP (<http://www.sdcep.org.uk/published-guidance/antibiotic-prophylaxis/>).

Enw'r Practis Deintyddol:

Cyfeiriad:

Ffôn:

At:

Dyddiad: _____

Annwyl _____

Parthed: _____

Dyddiad geni: _____

Cyfeiriad: _____

e-bost: _____

Rwy'n deall bod yr unigolyn uchod dan eich gofal. Rwyf wedi cyfeirio at Arweiniad Clinigol 64 NICE a chynghor gweithredu SDCEP ar *Proffylacsis rhag Endocarditis Heintus* ac rwy'n ysgrifennu i ofyn, oherwydd y cyflwr ar eu calon, a ydych chi o'r farn bod ar y claf hwn angen gwrthfotigau proffylacsis rhag endocarditis heintus cyn cael llawdriniaeth ddeintyddol mewnwthiol.

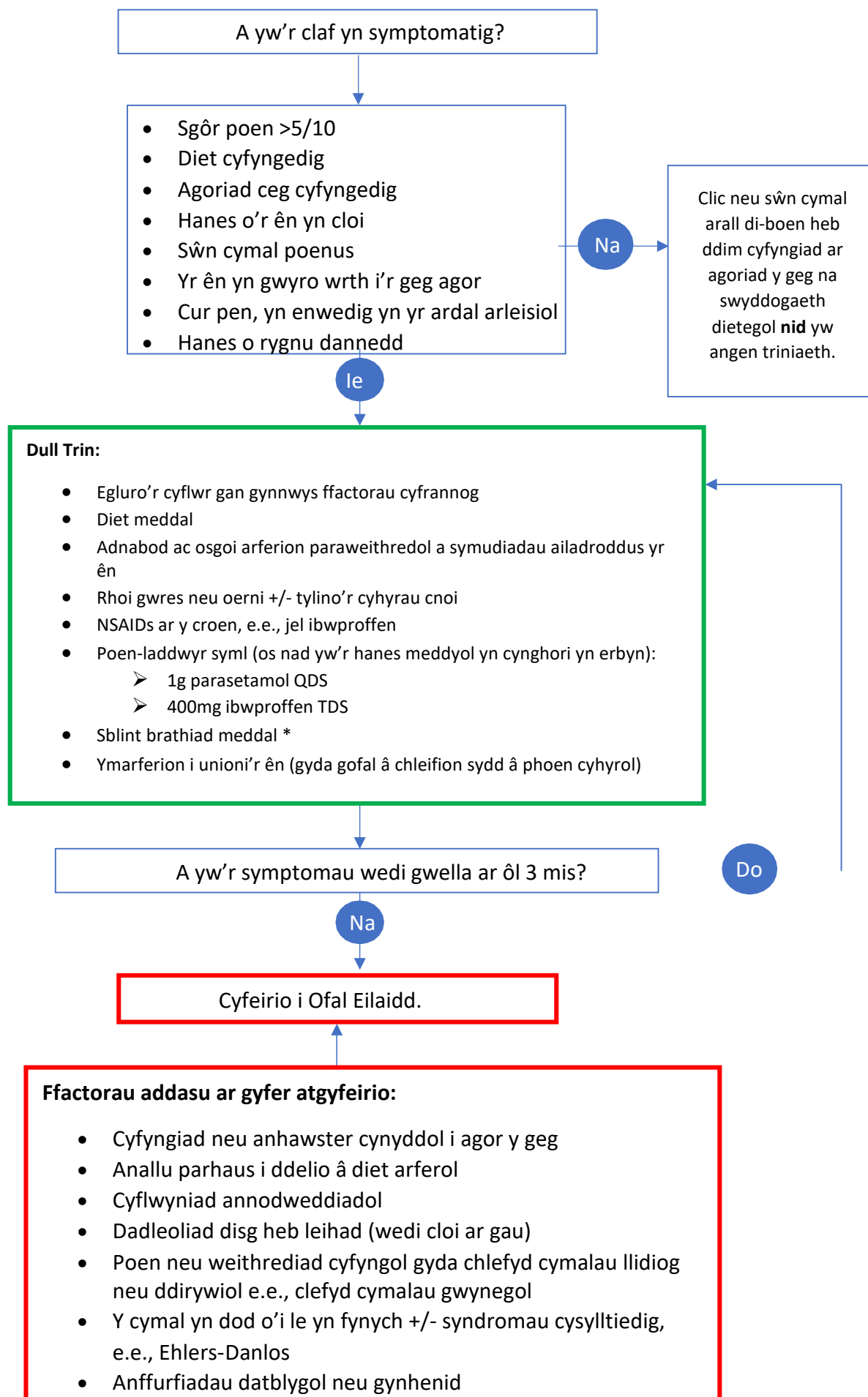
Byddwn yn ddiolchgar iawn pe gallech ymateb i'r cyfeiriad uchod a darparu manylion cyflwr calon y claf, unrhyw feddyginiaethau cysylltiedig ac a yw proffylacsis gwrthfotig, yn eich barn chi, yn briodol os yw'r claf yn cael llawdriniaeth ddeintyddol mewnwthiol megis tynnu dant.

Rwyf wedi trafod y mater gyda [[Rhowch enw'r Claf/rhiant/gofalwr](#)] ac mae ef/hi yn hapus imi drafod y mater pwysig hwn gyda chi.

Yn gywir,

Ymarferydd Deintyddol

7. CLEIFION Â CHAMWEITHRED YN Y CYMAL TEMPOROMANDIBWLAIDD (TMJD) 6, 19, 20, 21, 22, 23

* Ni fydd offer codi brathiad yn cael eu hystyried yn driniaeth geidwadol hanfodol cyn atgyfeirio.

Ffigur 4. Trin TMJD – Taflen Offer Codi Brathiad enghreifftiol

Offer Codi Brathiad

Gwybodaeth i Gleifion

Beth yw Offer Codi Brathiad?

Dyfais blastig ysgafn, denau a wneir o ddeunydd clir, meddal ond cadarn sy'n cael ei gwisgo dros naill ai'r dannedd uchaf neu'r dannedd gwaelod yw Offer Codi Brathiad.

Bwriedir y rhain i helpu i amddiffyn eich dannedd a lleihau symptomau poenus sy'n cael eu hachosi gan dueddiad yr ên i glensio a chrensisio, a bydd y rhain yn eu tro yn lleihau gwingiadau a thensiynau yn y cyhyrau.

Gosod a Thynnu

Dylech fod yn gallu unioni eich dannedd gyda'u hamlinell yn yr offer yna ei wthio i'w osod yn ei le. Bydd yn teimlo braidd yn dynnu am rai munudau; mae hyn yn normal.

I'w dynnu, teimlwch ymyl yr offer a phwyso'n ysgafn â'ch bysedd.

Dylai unrhyw bwysau i osod/tynnu'r offer gael ei roi yn wastad ar y ddwy ochr.

Gwisgo'r Offer Codi Brathiad

Oni chewch gyfarwyddyd fel arall, dylech wisgo eich offer bob nos. Gall gymryd hyd at chwe wythnos ichi elwa o'i effeithiau.

I ddechrau, mae'n bosibl y byddwch yn ei boeri allan yn y nos ond fe ddylai hyn basio wrth ichi arfer gwisgo'r offer.

Dylai'r offer deimlo'n glos yn erbyn eich dannedd ond ni ddylai fod yn rhy dynn nac yn anghyfforddus ar ôl hynny, ac ni ddylai rwbio yn erbyn eich deintgig. Fe all eich gênn deimlo'n rhyfedd hefyd i ddechrau, ond fe ddylech arfer â hynny ar ôl ei ddefnyddio am gyfnod.

Byddwch yn cynhyrchu mwy o boer yn ystod y ddwy wythnos gyntaf o'i wisgo; mae hyn yn normal.

Sylwer y bydd yr offer yn troi lliw neu'n melynau'n naturiol dros amser.

Glanhau a Storio

Dylech lanhau'r offer ar ôl ei wisgo gyda brwsh dannedd meddal a sebon a dŵr oer. Fe all past dannedd grafu neu newid lliw y deunydd. Rhowch ddŵr dros eich offer yna ei gadw mewn bag neu gynhwysydd sy'n selio.

Cewch hefyd ddefnyddio hylif diheintio wedi'i wanhau bob hyn a hyn i helpu i atal twf bacteria; ond cofiwch y gall hyn staenio'r deunydd.

Pethau i'w Hosgoi

Peidiwch â gwisgo'r offer pan fyddwch yn bwyta, yn yfed, yn glanhau eich dannedd, nac wrth wneud gweithgareddau chwaraeon (ni fydd hwn yn gweithio yn lle arbedwr dannedd chwaraeon).

Peidiwch â'i adael yng ngolau'r haul.

Peidiwch â gadael i'r offer ddod i gysylltiad ag unrhyw hylifau poeth na'i fwydo mewn cannydd tŷ, toddiad gwrth-septig, hylif golchi ceg na thabledi glanhau dannedd gosod.

Apwyntiadau Dilynol

Oni ddywedir yn wahanol, caiff apwyntiad adolygu ei drefnu ichi mewn tua 3 mis.

Cofiwch ddod â'ch offer gyda chi i bob apwyntiad i'r dyfodol.

Cofiwch ddal i ddilyn unrhyw ymarferion ffisiotherapi a/neu gyngor trin arall (e.e., tabledi lladd poen, defnyddio gwres, diet meddal) a gawsoch cyn gosod eich offer.

Os teimlwch fod angen addasu'r offer gan ei fod yn rhwbio neu'n anghyfforddus, neu os deuwch yn ymwybodol o unrhyw newid yn eich brathiad, cysylltwch â'ch clinigydd.

Ffigur 5. Trin TMJD – Enghreifftiau o Ymarferion Ffisiotherapi Adferol i'r Ên ^{23, 24, 25, 26}

Dylid dweud wrth rieni am neilltuo pum munud, ddwywaith y dydd, ar adeg pan allant ymlacio. Dylid gwneud yr ymarferion wrth eistedd i fyny mewn cadair, ac yn ddelfrydol o flaen drych i sicrhau bod y symudiadau sy'n gofyn i'r mandibl symud yn unionsyth ar i lawr yn cael eu gwneud heb wyro i'r naill ochr.

Mae'n bwysig rhybuddio cleifion y gallai'r boen waethygu am ychydig i ddechrau, ond y bydd yn cilio dros amser wrth barhau â'r ymarferion. Os yw cymalau'r ên yn ddolurus iawn, gallwch ddefnyddio mesurau ceidwadol rhagarweiniol i helpu'r ymarferion hyn, e.e., defnyddio gwres, cyn dechrau'r ymarferiad. Fe allai cleifion ddechrau gweld bod y symptomau'n gwella ar ôl 2-3 wythnos o ymarferion dyddiol cyson.

Dyma ymarferion enghreifftiol:

Ymarfer 1 – Gyda'r nod o atal cymal yr ên rhag clicio a chryfhau'r cyhyrau sy'n tynnu'r ên yn ôl gan ganiatáu i'r ên weithredu mwy fel colfach (*o'u gwneud yn gywir ni ddylid bod dim clicio na sŵn o'r cymal. Os daw sŵn o'r cymal, dechreuwch yr ymarfer eto a dal i ymarfer nes ei fod yn stopio clicio*):

1. Caewch eich ceg gan frathu'r dannedd gyda'i gilydd, ond peidiwch â chlensio. Gorffwyswch flaen y dafod ar y daflod yn union tu ôl i'r dannedd blaen.
2. Rhedwch flaen y dafod yn ôl i gyfeiriad y daflod feddal cyn belled ag yr aiff gan gadw eich dannedd gyda'i gilydd.
3. Gorfodwch y dafod i gadw cysylltiad â'r daflod feddal ac agor eich ceg yn araf nes bo'r dafod yn dod yn rhydd. Peidiwch ag agor dim pellach ac aros yn yr ystum hwn am 5 eiliad, yna caewch y geg ac ymlacio i gwblhau'r ymarfer.

Ymarfer 2 – Gyda'r nod o ymlacio atblygiad cyhyrau'r ên ac ysgafnu dros dro felly'r llwyth a drosglwyddir i'r ên:

1. Rhowch eich llaw dan big yr ên ac agor eich ceg nes bod eich dannedd ychydig ar wahân.
2. Cynhaliwch bwysau cadarn yn erbyn gwrthsafiad y llaw a chynnal yr ystum am 30-40 eiliad neu nes bod y cyhyrau'n teimlo'n flinedig. Bryd hynny, tynnwch eich llaw oddi ar eich gên a llyncu'n gyflym.
3. Yn syth wedyn, rhowch un bys o bob llaw yn union o flaen y glust i gynnal cymal yr ên. ~~Ymarferwch agor a chau eich ceg yn llyfn ac yn eang (peidiwch â gorfodi'r geg i agor), unionwch y dannedd uchaf a'r dannedd gwaelod drwy osgoi unrhyw wyro i'r dde neu'r chwith. Tynnwch eich bysedd oddi ar bob ochr a chau'r geg i gwblhau'r ymarfer.~~

Ymarfer 3 – Gyda'r nod o wella symudedd y cymal lle bo agoriad yr ên yn cael ei gyfyngu gan y cymal (*ni ddylid ond defnyddio hwn os caiff yr agoriad normal ei gyfyngu'n sylweddol*).

1. Cynhaliwch gymal chwith eich gên drwy roi dau fys o'r llaw chwith yn union o flaen eich clust chwith a rhoi'r llaw dde yn erbyn ochr dde'r ên.
2. Symudwch bwynt yr ên i'r dde yn erbyn gwrthsafiad y llaw dde, gan ei chynnal â bysedd y llaw chwith dros gymal chwith yr ên. Ar ôl ei symud i'r pen, symudwch yr ên yn ôl i'r canol yn araf.
3. Ailadroddwch hyn ar yr ochr arall, gan wneud y symudiadau hyn o chwith (gan gynnal cymal dde'r ên).

8. CYFEIRIADAU

1. GIG Lloegr. (2015). Guide for Commissioning Oral Surgery and Oral Medicine. <https://www.england.nhs.uk/commissioning/wp-content/uploads/sites/12/2015/09/guid-comms-oral.pdf> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
2. GIG Cymru. (2017) Rhwydwaith Clinigol a Reolir ar gyfer Llawdriniaeth y Geg a Meddygaeth y Geg de-ddwyrain Cymru. <http://www.wales.nhs.uk/oralsurgeryandoralmedicinemanagedclinicalnetwork> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
3. Goldthorpe, J., Walsh, T., Tickle, M., *et al.* (2018). An Evaluation of a Referral Management and Triage System for Oral Surgery Referrals from Primary Care Dentists: A Mixed-Methods Study. *Health Services and Delivery Research* **6(8)**, tt.1-158. DOI: 10.3310/hsdr06080.
4. GIG Lloegr. (2018). Standard General Dental Services Contract. <https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2018/08/general-dental-services-contract-2018.pdf> (Cyrchwyd Awst 2019).
5. GIG Lloegr. (2016). West Yorkshire Oral Surgery and Oral Medicine Service Referral Handbook. <https://www.dental-referrals.org/wp-content/uploads/2016/09/Referral-Guidance-Document.pdf> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
6. GIG Lloegr. (2019). Oral Surgery Referral Guidelines for GDPs. <https://www.england.nhs.uk/south/info-professional/dental/dcis/forms/> (Cyrchwyd Awst 2019).
7. Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn lechyd a Gofal. (2017). NG12 Suspected cancer: recognition and referral. <https://www.nice.org.uk/guidance/ng12> (Cyrchwyd Awst 2019).
8. Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn lechyd a Gofal. (2000). Guidance on the Extraction of Wisdom Teeth. <https://www.nice.org.uk/Guidance/TA1> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
9. Liverpool Reviews and Implementation Group. (2016). Prophylactic Removal of Impacted Third Molars.
10. Cyfadran Llawdriniaethau Deintyddol Coleg Brenhinol y Llawfeddygon. (2020). Parameters of care for patients undergoing mandibular third molar surgery. <https://www.rcseng.ac.uk/-/media/files/rcs/fds/guidelines/3rd-molar-guidelines--april-2021.pdf> (Cyrchwyd Mehefin 2021).
11. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2015). Management of Dental Patients Taking Angicoagulants o'r Antiplatelet Drugs. <https://www.sdcep.org.uk/wp-content/uploads/2015/09/SDCEP-Anticoagulants-Guidance.pdf> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
12. British National Formulary. (2019). <https://bnf.nice.org.uk/> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
13. Y Sefydliad Cenedlaethol dros Ragoriaeth mewn lechyd a Gofal CKS. (2021). Anticoagulation – oral. <https://cks.nice.org.uk/topics/anticoagulation-oral/> (Cyrchwyd Mehefin 2021).
14. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2017). ; <http://www.sdcep.org.uk/wp-content/uploads/2017/04/SDCEP-Oral-Health-Management-of-Patients-at-Risk-of-MRONJ-Guidance-full.pdf> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
15. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2018). Antibiotic Prophylaxis Against Infective Endocarditis. <http://www.sdcep.org.uk/published-guidance/antibiotic-prophylaxis/> (Cyrchwyd Awst 2019).
16. Habib, G., Lancellotti, P., Antunes, MJ., *et al.* (2015) ESC Guidelines for the management of infective endocarditis. *European Heart Journal* **36**, tt.3075-3123. DOI: 10.1093/eurheartj/ehv319.
17. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2018). Points to cover during antibiotic prophylaxis discussion with patient. <http://www.sdcep.org.uk/published-guidance/antibiotic-prophylaxis/> (Cyrchwyd Awst 2019).
18. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2018). Dental advice for people at increased risk of infective endocarditis. <http://www.sdcep.org.uk/published-guidance/antibiotic-prophylaxis/> (Cyrchwyd Awst 2019).
19. Coleg Brenhinol y Llawfeddygon Lloegr. (2014). Temporomandibular Joint Disorders (TMJ) -

Commissioning Guide. <https://www.rcseng.ac.uk/library-and-publications/rcs-publications/docs/tmj-commissioning-guide/> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).

20. GIG Lloegr. (2018). TMJ Guidance. <https://www.dental-referrals.org/wp-content/uploads/2018/11/NHS-England-TMJ-Guidance.pdf> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
21. Rajapakse, S., Ahmed, N., Sidebottom, AJ. (2017). Current Thinking about the Management of Dysfunction of the Temporomandibular Joint: A Review. *British Journal of Oral and Maxillofacial Surgery* **55**, tt.351-356. DOI: 10.1016/j.bjoms.2016.06.027.

22. Durham, J., Aggarwal, V., Davies, S., et al. (2013). Temporomandibular Disorders (TMDs): an update and management guidance for primary care from the UK Specialist Interest Group in Orofacial Pain and TMDs (USOT). <https://www.rcseng.ac.uk/dental-faculties/fds/publications-guidelines/clinical-guidelines/> (Cyrchwyd Gorffennaf 2019).
23. Cymdeithas Llawfeddygon Ceg Prydain. (2019) Camweithred yn y Cymal Temporomandibwlaidd. <https://www.baos.org.uk/wp-content/uploads/2019/03/Temporomandibular-Joint-Dysfunction-website-text.pdf> (Cyrchwyd Awst 2020).
24. Lawson, E. (2014) Specialist Surgery TMJ Exercises Information for Patients. Ymddiriedolaeth GIG Ysbytai Prifysgol Rhydychen. <https://www.dental-referrals.nhs.wales/wp-content/uploads/2015/07/files-120417tmjexercises.pdf> (Cyrchwyd Awst 2020).
25. Coleg y Brenin Llundain. (2019) Temporomandibular Joint (TMJ) Exercises. Sefydliad Ymddiriedolaeth GIG Ysbyty Coleg y Brenin. [https://www.kch.nhs.uk/Doc/pl%20-%20868.1%20-%20temporomandibular%20joint%20\(tmj\)%20exercises.pdf](https://www.kch.nhs.uk/Doc/pl%20-%20868.1%20-%20temporomandibular%20joint%20(tmj)%20exercises.pdf) (Cyrchwyd Awst 2020).
26. Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro. (2020) Ymarferion Cymal yr Ên a Phoen Wyneb. Ysbyty Deintyddol Prifysgol Cymru. Ar gael os gofynnir.
27. GIG Lloegr. (2018). Oral Surgery Criteria for Central Midlands. <https://www.dental-referrals.org/wp-content/uploads/2018/03/OS-Criteria-2018.pdf> (Cyrchwyd Awst 2019).
28. Cymdeithas Anesthesiolegyddion America. (2014). ASA Physical Status Classification System. <https://www.asahq.org/standards-and-guidelines/asa-physical-status-classification-system> (Cyrchwyd Ionawr 2021).
29. Llywodraeth Cymru. (2021). Cerdyn Triniaeth Steroid Cenedlaethol Diwygiedig. WHC 2021/008. <https://gov.wales/revised-national-steroid-treatment-card-whc2021008> (Cyrchwyd Mehefin 2021).
30. Addison's Clinical Advisory Panel. (2021). Surgical Guidelines for Addison's Disease and Other Forms of Adrenal Insufficiency. Addison's Disease Self Help Group. <https://www.addisonsdisease.org.uk/Handlers/Download.ashx?IDMF=b1278634-5c59-4252-a0e1-8b93e4647a75> (Cyrchwyd Mehefin 2021).
31. GIG Cymru a Llywodraeth Cymru. (2018). Safonau Gwasanaeth ar gyfer Tawelu Ymwybodol mewn Lleoliad Gofal Deintyddol WHC (2018)009. <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2019-03/service-standards-for-conscious-sedation-in-a-dental-care-setting.pdf> (Cyrchwyd Hydref 2019).
32. Dental Sedation Teachers Group (DSTG). (2019). Indicator of Sedation Need (IOSN) Form. <https://www.dstg.co.uk/index.php/documents/document/iosn-form-pdf> (Cyrchwyd Hydref 2019).
33. Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban. (2017). Conscious Sedation in Dentistry (3rd Ed). <http://www.sdcep.org.uk/published-guidance/sedation/> (Cyrchwyd Hydref 2019).
34. Medical Education England. (2010). Review of Oral Surgery Services and Training. <https://www.baos.org.uk/resources/MEEOSreview.pdf> (Cyrchwyd Hydref 2019).
35. Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro. (2021). Llundio Gwasanaethau Clinigol y Dyfodol. <https://shapingourfuturewellbeing.com/shaping-our-future-clinical-services/> (Cyrchwyd Hydref 2021).

ATODIAD A. GWASANAETH PRIODOL AWGRYMEDIG AR GYFER LLAWDRINIAETHAU'R GEG ^{1, 2, 5,}

6

Lluniwyd y rhestr ganlynol o fathau o lawdriniaethau ar y geg, y lefelau cymhlethdod a'r lleoliadau yn dilyn adborth gan MCNs OS Cymru, LDCs a Phwyllgor Deintyddol Cymru. **Darperir y rhain fel arweiniad ac nid cyfarwyddyd mohonynt.** Gellid bod yn briodol ichi wyro oddi wrth yr arweiniad hwn os yw amgylchiadau'n caniatáu, er enghraifft, triniaeth i gau ffistwla/cysylltiad rhwng y geg a cheudod yr ên a wneir gan ymarferydd gofal sylfaenol sy'n gymwys i wneud llawdriniaeth o'r fath, neu driniaeth Lefel 3 a wneir gan ymgynghorydd OS/OMFS mewn lleoliad gofal canolraddol.

Dylai clinigwyr fod yn ymwybodol bod gwasanaethau yn amrywio rhwng Byrddau Iechyd yng Nghymru – Gweler Cyfeirlyfr Gwasanaethau OS y BILI.

DS. Cafodd Lefel 2 ei rhannu yn ofal OS canolraddol (Lefel 2a) a gofal OS arbenigol (Lefel 2b) i adlewyrchu'n ddigonol gwmpas y triniaethau a ddarperir mewn ImOS (gan DwSI) a gwasanaethau arbenigol OS (gan Arbenigwr OS) mewn gofal sylfaenol. Fodd bynnag, bydd cwmpas y triniaethau a ddarperir yn dibynnu ar gymhwyster a lefel profiad.

Math o Driniaeth	Is-fath	Gwasanaeth Priodol Awgrymedig			
		Lefel 1 Gofal Sylfaenol (Ymarferydd Deintyddol Cyffredinol)	Lefel 2a Gofal Canolraddol (ImOS; Gofal Sylfaenol)	Lefel 2b Gofal arbenigol (Gofal Sylfaenol)	Lefelau 3a a 3b Gofal Eilaidd (Gwasanaeth au Ysbytai'r GIG)
Trin a thynnu dant/ dannedd sydd wedi torri drwodd	Pob triniaeth	Y			
Trin a thynnu trydydd cildannedd anghymhleth sydd wedi torri drwodd yn unol â chanllawiau NICE	Pob triniaeth	Y			
Tynnu dannedd neu wreiddiau drwy lawdriniaeth (gan gynnwys trydydd cildannedd nad ydynt yn	Gynnwys meinwe meddal yn unig	Y			
	Cynnwys holhti a/neu dynnu asgwrn	Y	Y	Y	
	Bod yn agos (o fewn 2mm ar belydr-x) i geudod genol	Y	Y	Y	
	Cynnwys dull taflodol neu			Y	Y

gymhleth) sy'n debygol o:	dafodol				
	Cynnwys dannedd ectopig neu ychwanegol sydd heb dorri drwodd			Y	Y

Cau ffistwla neu gysylltiad rhwng y geg a cheudod yr ên	Heb fynediad genol i gael gafael ar y dant neu'r gwreiddyn	Y	Y	Y	Y
	Gyda mynediad genol i gael gafael ar y dant neu'r gwreiddyn, e.e., Caldwell Luc			Y	Y
Llawdriniaeth i dynnu trydydd cilddant cywasgedig sy'n debygol o:	Gynnwys meinwe meddal yn unig	Y	Y	Y	
	Cynnwys tynnu asgwrn		Y	Y	
	Cynnwys hollti dant neu wreiddyn		Y	Y	
Coronectomi ar drydydd cilddant	Pob triniaeth		Y	Y	Y
Triniaeth sy'n cynnwys meinwe caled a meddal sy'n debygol o beryglu prif nerfau	Pob triniaeth			Y	Y
Tynnu dannedd ychwanegol	Dannedd sydd wedi torri drwodd sy'n gofyn am driniaeth tynnu dannedd syml	Y			
	Dant ectopig/ cywasgedig/heb dorri drwodd sy'n gofyn am lawdriniaeth i'w dynnu			Y	Y
Dod â dant i'r golwg drwy lawdriniaeth	Dull bochol/ gwefusol +/- bondio braced orthodontig		Y	Y	Y
	Drwy'r daflod			Y	Y

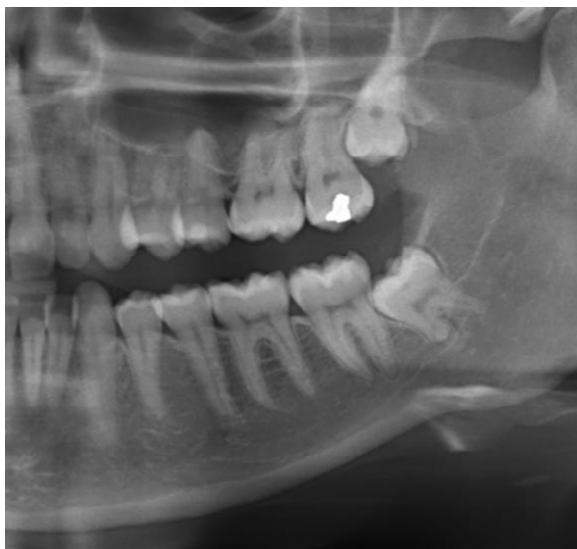
Dignewyllu systiau gên	Systiau gwreiddynol (blaen gwreiddyn) nad ydynt yn amheus ac sy'n annhebygol o beryglu prif nerfau	Y	Y	Y	
	Systiau odontogenig ac an-odontogenig			Y	Y
Triniaeth apicectomi ar ddant *	Dannedd blaen un gwreiddyn lle bo sianel y gwreiddyn wedi'i gau yn ddigonol		Y	Y	Y

Torri allan anafod nad yw'n amheus o feinwe meddal y geg (Gweler Arweiniad Cyfeirio Meddygaeth y Geg Cymru gyfan)	Er enghraifft, hyperplasia a achosir gan ddannedd gosod, polyp ffibro-epithelaidd, mucocele	Y	Y	Y	Y
TMJD	Dull cychwynnol o reoli	Y			
	Nid yw wedi ymateb i ymyraethau syml neu'n bodloni'r ffactorau addasu ar gyfer ei gyfeirio				Y
Deall a chynorthwyo i gyfeirio'n gynnar gleifion sydd ag anafodau malaen neu gyn-falaen	Pob cyflwr	Y			
Delio â thrawma i'r dannedd gan gynnwys ail-osod dant/dannedd a lwyr-rwygwyd	Pob cyflwr	Y			
Draenio crawniad deint-alfeolaidd	Yn y geg	Y	Y	Y	
	Y tu allan i'r geg				Y
Delio â gwaedlif ar ôl tynnu dant/ dannedd	Pob cyflwr	Y			
Gosod mewnbraniad deintyddol anghymhleth yn unol â phrotocolau'r GIG	Pob triniaeth	Y	Y	Y	Y

* Nid yw dannedd aml-wreiddyn yn addas ar gyfer apicectomi.

ATODIAD B. ENGHREIFFTIAU RADIOGRAFFIG O DDANNEDD PRIODOL LEFEL 2 A 3

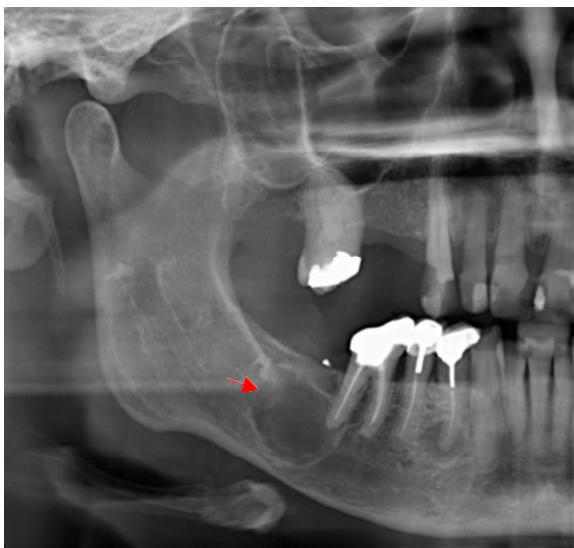
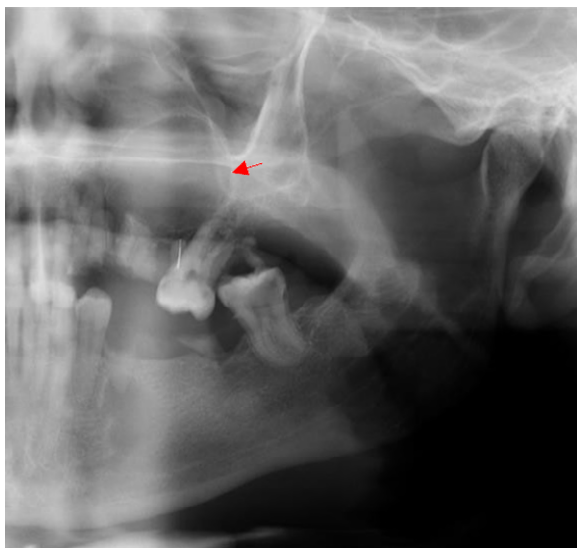
Cefnddannedd cywasgedig sy'n agos iawn i IDC

Gwreiddyn ar forffoleg annormal sy'n debygol o effeithio ar rwyddineb y driniaeth tynnu dannedd

Dannedd â phatholeg cysylltiedig sydd angen dadansoddiad histolegol

Darparwyd pob delwedd drwy garedigrwydd Mr N Drage, Ymgynghorydd mewn Radioleg Deintyddol a'r Ên a'r Wyneb, UDH Caerdydd

ATODIAD C. CYFLYRAU MEDDYGOL SY’N AWGRYMU TRINIAETH MEWN GOFAL SYLFAENOL, CANOLRADDOL AC EILAIDD ^{5, 6, 27, 28}

Nid yw cydafiachedd meddygol sy’n cael ei reoli’n dda (e.e., pwysedd gwaed uchel (HTN), asthma, diabetes (DM), ac epilepsi) yn rheswm am gyfeirio oni fod cymhlethdod y driniaeth yn mynnu. Mae cyflyrau meddygol ansefydlog neu na chânt eu rheoli yn fwy addas i’w cyfeirio i leoliad ysbyty.

Dylid gwneud asesiad o gyflyrau meddygol gan ddefnyddio system dosbarthiad statws ffisegol Cymdeithas Anesthesiologyddion America (ASA)²⁸. Bydd statws ASA pob claf a chymhlethdod y driniaeth sy’n ofynnol yn arwain y deintydd sy’n cyfeirio ynglŷn â pha leoliad sydd orau ar gyfer trin y claf (*DS. Nid yw hwn yn rhagnodol a dylid asesu cleifion fesul achos*):

ASA I (ffit ac iach) ac ASA II (clefyd systemig ysgafn) sy’n gofyn am ymyraethau yn Lefel 1.

ASA I (ffit ac iach) ac ASA II (clefyd systemig ysgafn) sy’n gofyn am ymyraethau yn Lefel 2.

ASA III (clefyd systemig sylweddol) sy’n gofyn am ymyraethau yn Lefel 1 neu uwch; Uwch nag ASA III (clefyd sy’n bygwth bywyd neu sylweddol) sy’n gofyn am unrhyw driniaeth OS.

Tabl 3. Diffiniadau Cyfredol ac Esiamlau o Oedolion a Gymeradwyir drwy ASA

Dosbarthiad ASA	Diffiniad	Esiamlau o Oedolion, gan gynnwys ond nid yn unig:
I	Claf iach arferol.	Iach, dim yn ysmygu, yn yfed ychydig iawn o alcohol neu ddim o gwbl
II	Claf â chlefyd systemig ysgafn, heb gyfyngiadau gweithredol o sylwedd	Yn ysmygu ar hyn o bryd; yfwr alcohol cymdeithasol; gordewdra; DM sydd dan reolaeth dda, HTN, dysrhythmias, a chlefyd yr ysgyfaint; apnoea cwsg ataliol ysgafn/cymedrol (OSA); cyflwr oncolegol yn glir o symptomau; beichiogrwydd gan gynnwys HTN beichiogrwydd sydd dan reolaeth dda a DM beichiogrwydd a reolir gan ddiet.
III	Claf sydd â chlefyd systemig difrifol; Un neu ragor o gyflyrau cymedrol i ddifrifol gyda chyfyngiadau gweithredol sylweddol.	Hanes (<6 mis) o MI, CVA, TIA neu CAD/stentiau; hepatitis actif; yn camddefnyddio/dibynnu ar alcohol; methiant y galon gyda ffracsiwn alldaflad sydd wedi’i leihau ychydig; cyflwr arennol cam terfynol (ESRD) yn cael dialysis rheolaidd; clefyd yr ysgyfaint nas rheolir yn effeithiol, epilepsi, a DM sy’n ddibynnu ar inswlin; gordewdra afiachus; OSA difrifol; DM beichiogrwydd â chymhlethdodau neu angen llawer o inswlin.
IV	Claf sydd â chlefyd systemig difrifol sy’n bygwth bywyd yn barhaus.	MI, CVA, TIA neu CAD/stentiau diweddar (<3 mis); annormalrwydd cardiaidd cynhenid symptomatig; ischemia cardiaidd parhaus neu fethiant gorlenwol y galon; sioc; sepsis; ceulad

		mewn-fasgwlaidd lledaenedig (DIC); ESRD heb ddialysis rheolaidd; diffibriliwr cardiaidd mewnblanadwy awtomatig; cyflwr oncolegol datblygedig.
--	--	---

Corticosteroidau, Clefyd Addison a Chleifion Adrenal dan Ofal Arbenigol

Gellir trin y rhan fwyaf o gleifion ar feddyginiaethau cortisosteroid (steroidau) mewn gofal canolraddol a sylfaenol yn ddibynol ar gymhlethdod y driniaeth. Yng Nghymru, dylai'r cleifion hynny sy'n cael glwcosortisoidau alldarddol ac sydd mewn perygl o annigonolrwydd adrenal gario cerdyn triniaeth steroid.²⁹ Gellir cyfeirio at Ganllawiau Llawfeddygol ADShG³⁰ am brotocolau gorchudd steroidau ar gyfer y cleifion hyn, fodd bynnag, dylid nodi bod y canllawiau hyn wedi'u hysgrifennu gyda thriniaethau gofal eilaidd dan gyffur tawelu neu anesthetig cyffredinol (GA) mewn golwg. Ar hyn o bryd, nid oes canllawiau i'w cael ar gyfer trin y cyfryw gleifion mewn lleoliad gofal sylfaenol, er bod hyn yn cael ei adolygu. Fe'ch cynghorir yn gryf i sicrhau cyfathrebu da gydag arbenigwr neu glinigydd presgripsiynu'r claf.

Risgiau Gwaedu ^{6, 11}

Mae'n hysbys bod rhai cyflyrau meddygol yn cael eu cysylltu â risg gynyddol o waedu, oherwydd yr effeithiau ar naill ai weithrediad platennau neu geulo. Mae'r rhain yn cynnwys, ond nid yn gyfyngedig i fethiant arenol cronig, clefyd cymedrol i ddifrifol yr afu/iau, malaenedd haemotolegol neu anhwylder myelodysplastig, cemotherapi mynych neu ar hyn o bryd, methiant datblygedig y galon, anhwylderau gwaedu etifeddol, pwrpura thromboseitopenig idiopathig (ITP).

Er nad yw'r effeithiau hyn yn ddibynol ar feddyginiaeth gwrth-geulo'r claf, mae'n bwysig cydnabod y rhain fel ffactorau risg ychwanegol sy'n gallu cyfrannu at gymhlethdodau gwaedu ar ôl llawdriniaeth mewn cleifion sy'n cymryd cyffuriau gwrth-geulo neu wrth-blatennau. Ar gyfer cleifion meddygol gymhleth fel y rhain, dylid cysylltu ag arbenigwr neu ymarferydd meddygol cyffredinol y claf i ganfod difrifoldeb y cyflwr er mwyn asesu'r effaith debygol ar y risg o waedu mewn triniaeth ddeintyddol. Mae atgyfeiriad OS i Ofal Eilaidd yn dderbyniol lle bo'n briodol.

Mae cleifion sydd ag anhwylderau ceulo (e.e. Haemoffilia a chlefyd von Willebrand) neu gyflwr meddygol sy'n golygu bod angen gwneud archwiliadau ychwanegol cyn tynnu dannedd (e.e. clefyd cymedrol i ddifrifol yr afu/iau) hefyd yn addas am atgyfeiriad OS a thriniaeth mewn lleoliad ysbyty.

Anghenion Cymhleth eraill

Disgwyli'r y gellid delio â'r rhan fwyaf o gleifion sy'n cael gofal deintyddol arferol gydag Ymarferydd Deintyddol Cyffredinol yn y lleoliad gofal sylfaenol ac sydd â hanesion cymhleth yn ymwneud â'u gallu i gyfathrebu, mynediad i ofal y geg, ffactorau risg iechyd y geg, neu sydd â rhwystrau cyfreithiol a moesegol rhag gofal, yn unol â'r meini prawf a amlinellir yn y ddogfen hon. Gallai hyn hefyd fod yn berthnasol i gleifion sy'n cael gofal a ddarperir gan y Gwasanaeth Gofal Deintyddol Sylfaenol â Chyflog, yn seiliedig ar achos yr unigolyn.

Mae'n bosibl y bydd angen i gleifion sydd angen triniaeth OS y mae ganddynt, ym marn y clinigydd sy'n cyfeirio, anghenion cymhleth neu amgylchiadau eithriadol, gael eu dyrannu i ofal eilaidd. Caiff yr atgyfeiriadau hyn eu hasesu fesul achos cyn eu dyrannu.

ATODIAD D. ASESIAD O'R ANGEN AM GYFFUR TAWELU ^{27, 31, 32, 33}

Rhaid cymryd gofal arbennig wrth gyfeirio cleifion am driniaeth dan GA gan fod hyn yn cario lefel uwch o risg ac ni ddylid ei gynnig i gleifion fel dewis arall arferol.⁶ Mae tawelu ymwybodol yn ddull arall effeithiol mewn llawer o achosion a gall wneud digwyddiadau gwael yn llai tebygol mewn rhai cleifion. Yn ogystal, fe allai tawelu ymwybodol alluogi triniaeth mewn cleifion sydd ag anhwylderau symud neu gleifion sydd ag anabledd dysgu neu nam gwybyddol arall.

Gall yr Index of Sedation Need (IOSN)³² fod yn offeryn defnyddiol wrth asesu'r angen am gyfeirio am dawelydd. Ceir tair prif elfen i IOSN: Graddfa Gorbryder Deintyddol Addasedig (MDAS), dangosyddion meddygol ac ymddygiadol, a chymhlethdod y driniaeth ddeintyddol. Mae Sgôr MDAS o 19 yn cyfateb i'r diffiniad o ffobia deintyddol. Mae'n bosibl y bydd ar gleifion sy'n sgorio **MDAS lefel 12 a drosodd** angen cefnogaeth ychwanegol megis cyffuriau atal gorbryder ffarmacolegol neu reoli ymddygiad fel y disgrifir yn WHC (2018)009³¹.

Caiff cyfrifoldebau'r clinigydd sy'n cyfeirio eu disgrifio yn arweiniad Rhaglen Effeithiolrwydd Clinigol Deintyddol yr Alban³³. **Rhaid darparu manylion cynhwysfawr i gefnogi unrhyw atgyfeiriad³¹:**

- Cofnod o hanes meddygol cyflawn (gan gynnwys cyffuriau ar bresgripsiwn a heb bresgripsiwn ac unrhyw alergeddau hysbys) a statws ASA.
- Hanes deintyddol a chymdeithasol, ac unrhyw hanes perthnasol o anesthetig cyffredinol a thawelu ymwybodol.
- Cynllun y driniaeth ddeintyddol arfaethedig.
- Asesiad o orbryder neu o'r angen am dawelydd – rhaid cwblhau asesiad MDAS yn holiadur atgyfeirio OS e-RMS.
- Unrhyw ofynion unigol sydd gan y claf. Mae gofyn cyfiawnhau'n llawn pam na ellir rhoi'r driniaeth drwy unrhyw ddulliau eraill i gleifion sy'n gofyn am GA.
- Rhaid cynnwys mynegai mas y corff (BMI) mewn blwch teipio'n rhydd ar y ffurflen atgyfeiriad OS ar gyfer pob cais dan GA neu dawelydd.

Bydd cleifion y mae gofyn iddynt gael triniaethau Lefel 1 neu Lefel 2 dan dawelydd oherwydd cyflwr seicolegol difrifol dangosadwy sy'n effeithio ar eu gallu i gael triniaeth yn cael eu dyrannu i naill ai ddarparwr tawelydd y GDS, CDS, gwasanaethau Lefel 2 ImOS neu Lefel 3 Ysbyty, yn ddibynnol ar eu statws ASA. Byddai cleifion o'r fath yn cael eu nodweddu gan:

1. Anhawster sylweddol i gydweithredu
2. Archwiliad cyfyngedig yn unig sy'n bosibl
3. Ymyrraeth sylweddol sy'n amharu ar y broses o ddarparu'r driniaeth oherwydd gorbryder
4. Mae'r claf wedi cael dau neu ragor o ymweliadau cynefino/addasu ymddygiad yn aflwyddiannus

Wrth ystyried ble i gyfeirio, dylai deintyddion fod yn ymwybodol nad yw gwasanaethau Lefel 2 mewn GDS/CDS fel arfer yn cynnwys trydydd cilddannedd llawfeddygol nac endodonteg llawfeddygol, ond eu bod yn cael eu cynnal fel rhan o gynllun triniaeth gymysg. Un esiampl o gynllun triniaeth gymysg fyddai llawdriniaeth i dynnu cilddannedd heblaw'r trydydd cilddannedd a chwblhau gwaith adfer neu endodonteg. Yn yr un modd, dylai atgyfeiriadau am waith llawfeddygol Lefel 2 neu Lefel 3 llwyr gael eu gwneud i'r gwasanaethau Lefel 2 ImOS neu Lefel 3 ysbyty.

Yn ogystal, bydd cleifion sydd â chyflwr corfforol, megis atgyrch cyfogi difrifol neu anhwylder symud megis Clefyd Huntington neu Barlys yr Ymennydd, y mae angen eu trin dan dawelydd hefyd yn cael eu dyrannu i naill ai'r CDS, Darparwyr Tawelyddion GDS, gwasanaethau Lefel 2 ImOS neu Lefel 3 Ysbyty, yn ddibynnol ar y statws ASA a chymhlethdod y llawdriniaeth.

ATODIAD E. ENGHREIFFTIAU O YMARFER DA – DATBLYGU GWASANAETH LLAWDRINIAETHAU'R GEG

Mae angen i wasanaethau OS gael eu hintegreiddio a'u cyflenwi o amgylch anghenion cleifion yn hytrach na sefydliadau neu raglenni hyfforddiant – *“when cases that can and should be managed in primary care are referred to hospital, patients are inconvenienced and the efficiency of the service is compromised”*.³⁴ Nod y fframweithiau llwybrau gofal datblygol yw ehangu a chryfhau gofal sylfaenol a'r “tu allan i'r ysbyty”, ochr yn ochr â chanolbwyntio ar greu a gwarchod iechyd, nid dim ond trin gwaeledd a darparu episodau gofal unigol.¹

Mae ysgogwyr polisi Llywodraeth Cymru yn darparu gweledigaeth glir o gryfhau Gwasanaethau Gofal Sylfaenol drwy ddatblygu gwasanaethau canolraddol, er mwyn i gleifion gael gofal yn agosach i adref ac er mwyn i ysbytai ganolbwyntio ar achosion mwy cymhleth. Gwneir hyn hefyd yng nghyd-destun yr adferiad yn dilyn pandemig Covid-19 a sefydlu modelau gwasanaeth newydd ar gyfer y dyfodol.³⁵

Isod ceir dwy esiampl o wasanaethau ImOS sy'n cael eu datblygu yn y gymuned.

Achos 1 – BIP Caerdydd a'r Fro (BIPCAF)

Cefndir

Cydnabuwyd cynnydd yn y galw am wasanaethau OS BIPCAF ers blynyddoedd, yn ogystal â chynnydd yn nifer yr atgyfeiriadau a geir o ofal sylfaenol i ofal eilaidd. Mae'r galw am OS yn rheolaidd yn fwy na'r gallu i ddarparu'r gwasanaethau, ac mae hynny'n arwain at oedi pellach cyn rhoi triniaeth. Drwy ddefnyddio e-RMS yn 2019, llwyddwyd i gipio atgyfeiriadau OS gan Fyrddau Iechyd penodol a'u categoreiddio yn lefelau cymhlethdod (1 i 3), gan gynnwys yr angen am dawelu ymwybodol.

Cyn pandemig COVID-19, roedd yr amseroedd aros am ofal OS yn llawer hwy na'r hyn sy'n cael ei ystyried yn dderbyniol. Fe wnaeth yr ôl-groniad yn sgil y pandemig gynyddu'r amseroedd aros ymhellach, a cheir bellach dros 2,500 o gleifion sy'n aros am eu hapwyntiad OS cyntaf ar ôl eu hatgyfeirio, gydag amseroedd RTT yn fwy nag 80 wythnos. Mae data o e-RMS ac archwiliadau yn awgrymu, allan o'r 7,200 o atgyfeiriadau o ofal sylfaenol i Adran OS Ysbyty Deintyddol y Brifysgol (UDH) bob blwyddyn, fe allai oddeutu 70% o'r cleifion gael eu trin mewn lleoliad gofal canolraddol neu ofal sylfaenol. Mae gofyn i BIPCAF gael ateb tymor hwy ar gyfer anghenion y gwasanaeth OS ac roedd posiblirwydd o ffyrdd newydd o weithio yn OS.

Clystyrau Atgyfeirio a welwyd drwy Ddata e-RMS

O ddadansoddi data atgyfeiriadau e-RMS OS UDH yn ôl preswylfa cleifion, gwelwyd clystyrau atgyfeirio. Fe wnaeth ymgysylltiad â'r Bwrdd Gofal Sylfaenol, Cymunedol a Chanolraddol ddatgelu na chât cyfleusterau llawdriniaethau deintyddol y Bwrdd yn Ysbyty Llandochau ac Ysbyty'r Bari (a welir mewn glas yn Ffigur 6) eu defnyddio i'w llawn gapasiti. Roedd y Barri a Sili/Penarth, ardaloedd i'r de-orllewin o Gaerdydd, yn cynrychioli clystyrau rhesymol ar gyfer atgyfeiriadau a chefnogwyd symudiad i sefydlu gwasanaethau OS canolraddol yn y lleoliadau hyn.

Ffigur 6. Dosbarthiad Preswylfa Cleifion Atgyfeiriadau OS UDH a Gwasanaethau ImOS (y Bari a Llandochoau)

Nod ImOS

Cyflenwi gwasanaeth OS o ansawdd uchel o leoliad Gofal Canolraddol

Prif Amcanion

- Cyflenwi triniaethau OS (cymhlethdodau Lefel 2 a 3) dan anesthetig lleol gyda neu heb gyffur tawelu ymwybodol.
- Creu'r gwasanaeth OS o amgylch anghenion y cleifion.
- Sicrhau bod cleifion yn cael gofal OS yn agosach i adref.
- Sicrhau bod cleifion yn cael eu gweld yn y lleoliad gofal mwyaf priodol.
- Lleihau amseroedd aros.
- Rhyddhau capasiti gofal eilaidd ar gyfer cleifion ag anghenion cymhleth.
- Sicrhau bod adnoddau BIPCAF yn cael eu defnyddio yn y ffordd fwyaf effeithlon.

Amcanion Eilaidd (Cyfleoedd Addysgu a Hyfforddi)

Dan oruchwyliaeth AaGIC, MCN OS, ac Ysgol Ddeintyddiaeth Caerdydd, mae datblygiad gwasanaethau ImOS hefyd yn rhoi cyfleoedd newydd ar gyfer addysg a hyfforddiant.

- Darparu hyfforddiant i GDPs sydd â contract â'r BI i gael statws 'Deintyddion â Sgiliau OS Uwch' drwy ymlyniadau clinigol. Cefnogwyd hyn gan Swyddfa'r Prif Swyddog Deintyddol (Cymru) ac AaGIC a bydd yn cynnig "llwybr gyrfa yn y Gwasanaeth Deintyddol Cyffredinol".
- Cylchdroi Hyfforddeion Craidd Deintyddol (DCTs) am addysgu a hyfforddiant 1:1 mewn OS.
- Darparu profiad clinigol dan oruchwyliaeth o dawelu ymwybodol ar gyfer DCTs fel rhan o'r hyfforddiant tawelu arfaethedig yng Nghymru.
- Darparu cyfleoedd hyfforddiant ar gyfer nyrsys deintyddol mewn OS a thawelu ymwybodol.
- Chwalu'r rhwystrau rhwng gofal sylfaenol a gofal eilaidd.

Llwybr Gofal Cleifion

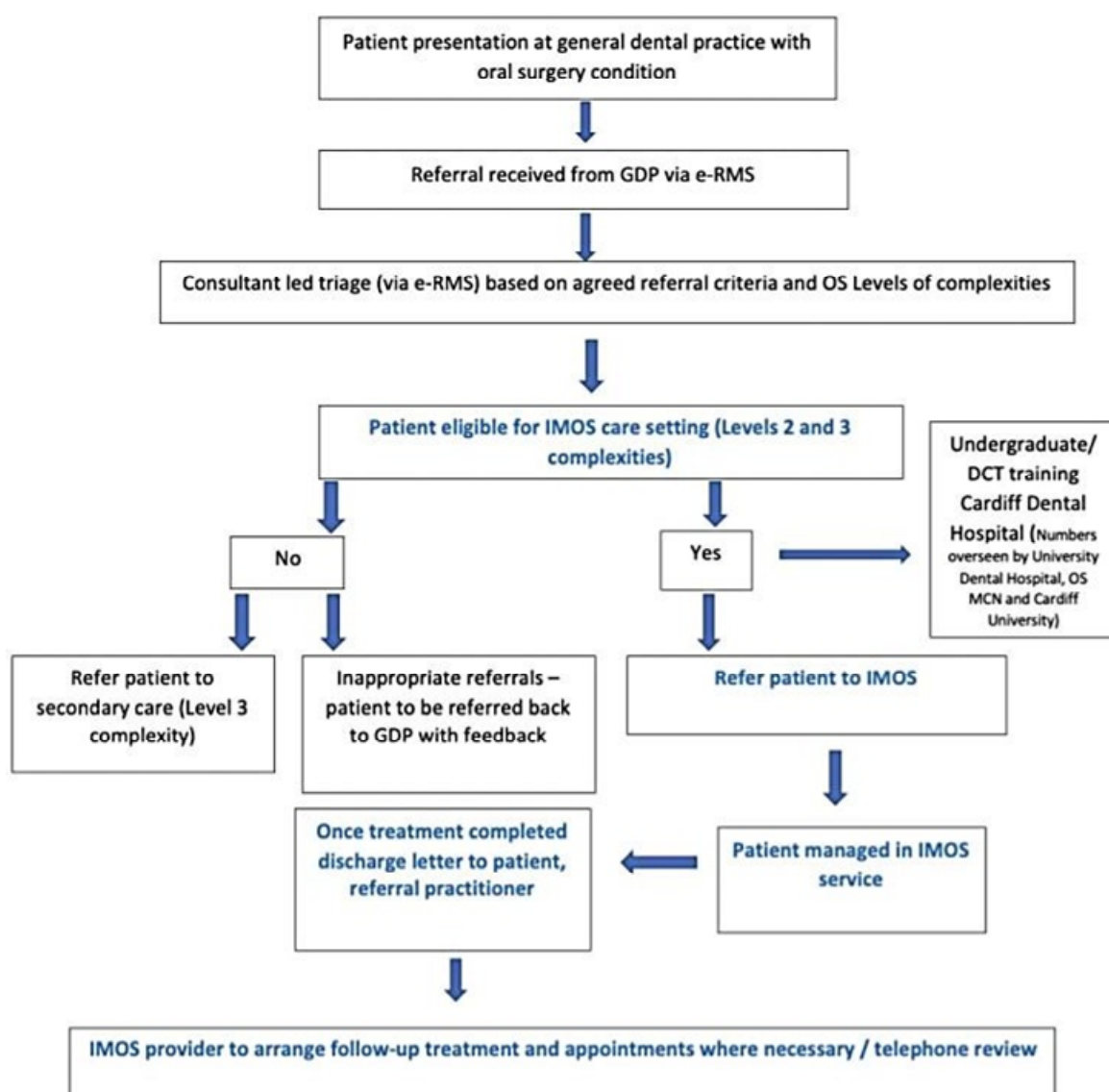
Lluniwyd llwybr gofal cleifion arfaethedig (Ffigur 7). Cafodd pob atgyfeiriad gan ymarferwyr gofal sylfaenol eu cyfeirio i storfa electronig ganolog yn UDH lle cânt eu sgrinio a'u fetio gan y staff Ymgynghorol. Bydd hyn yn gweithredu fel pwynt brysennu canolog i'r BI, lle gellir cyfeirio achosion addas i'r gwasanaethau ImOS yn y Bari a Llandochoau, ar sail cymhlethdod yr achosion ac ardal breswyllo'r cleifion.

Archwilio a Llywodraethu Clinigol

Mae'n holl bwysig na chaiff y gwasanaeth arfaethedig ei gyflenwi ar ei ben ei hun a'i fod yn cael ei gyplysu â gofal eilaidd (UDH) o safbwynt archwiliadau, adolygiadau cymheiriaid a llywodraethu. Caiff Gwasanaeth ImOS ei fonitro dan nawdd MCN OS de-ddwyrain Cymru sydd wedi llunio arweiniad GDP ar atgyfeiriadau OS. Mae'r gwaith o ddatblygu PROMsa PREMs OS benodol Cymru-gyfan yn mynd rhagddo. Bydd y gwaith parhaus o werthuso'r broses a'r canlyniad yn digwydd drwy'r wybodaeth a geir drwy'r e-RMS a drwy drafodaethau grwpiau ffocws â ymarferwyr a chleifion.

Crynodeb

Ceir ymgyrch i symud OS, lle bo'n glinigol-briodol, allan o ofal eilaidd. Yn seiliedig ar y dadansoddiadau o'r gweithgaredd OS cyfredol ac ymchwil mewn ardaloedd eraill yng Nghymru ac ar draws y Deyrnas Unedig, gallai cyfran sylweddol o ofal OS gael ei ddarparu'n briodol allan o'r lleoliad gofal eilaidd gan glinigwyr sydd wedi'u hyfforddi'n briodol. Bydd byrddau iechyd yn gallu dangos gwerth am arian yn y tymor hir. Mae datblygu ImOS BIPCAF yn ymwneud â defnyddio adnoddau'r BI mewn ffordd fwy effeithlon ac effeithiol drwy symud gofal allan o leoliad ysbytai. Dylai gael ei ystyried fel estyniad o gyflenwi OS UDH mewn lleoliad mwy priodol er budd cleifion a chynnig cyfleoedd hyfforddiant gradd ac ôl-radd. Caiff 'cyfleuster' ImOS ei gynnwys mewn dyddiaduron fel darpariaeth glinigol.

**Ffigur 7. Atgyfeiriadau a Llif Cleifion
BIPCAF**

Achos 2 – Practis Deintyddol Arbenigol Cambria

Cefndir

Agorwyd Cambria yn 2005, cyn diwygio'r contract. Y weledigaeth oedd darparu gwasanaethau OS Arbenigol mewn lleoliad Gofal Sylfaenol, gyda'r nod o ddarparu'r driniaeth gywir, i gleifion priodol, mewn lleoliad hwylus. Adleisiwyd y syniad hwn yn fuan gan weledigaeth Llywodraeth Cymru, sef datblygu gwasanaethau canolraddol, gan symud cleifion allan o Ofal Eilaidd a rhyddhau gwasanaethau ysbytai.

Dros yr 16 mlynedd diwethaf, mae'r ddarpariaeth gwasanaethau OS wedi ehangu i gynnwys Byrddau Iechyd Bae Abertawe a Hywel Dda. Mae'r galw am wasanaethau OS wedi cynyddu'n raddol dros yr amser hwn.

Nod Cambria

Cyflenwi gwasanaeth OS o ansawdd uchel o leoliad Gofal Sylfaenol.

Prif Amcanion

- Cyflenwi triniaethau OS (cymhlethdodau Lefel 2 a 3) dan anesthetig lleol gyda neu heb gyffur tawelu ymwybodol.
- Byddai'r gwasanaeth OS yn cael ei strwythuro o amgylch anghenion y claf.
- Ymdrechu i ddarparu triniaeth mewn lleoliad mwy hwylus gyda llai o amser aros.
- Rhyddhau capasiti gofal eilaidd ar gyfer cleifion ag anghenion cymhleth.

Amcanion Eilaidd (Cyfleoedd Addysgu a Hyfforddi)

- Darparu cyfleoedd addysgu a hyfforddiant ar gyfer DCTs ac ein cydweithwyr deintyddol.
- Gwellu'r cyfathrebu rhwng gwasanaethau Gofal Sylfaenol ac Eilaidd, gan arwain at wella profiad cleifion drwy lwybrau gofal a rennir.
- Gweithio gyda'r Bwrdd Iechyd Lleol i ddatblygu'r Gwasanaeth Gofal Sylfaenol i'w lawn botensial.

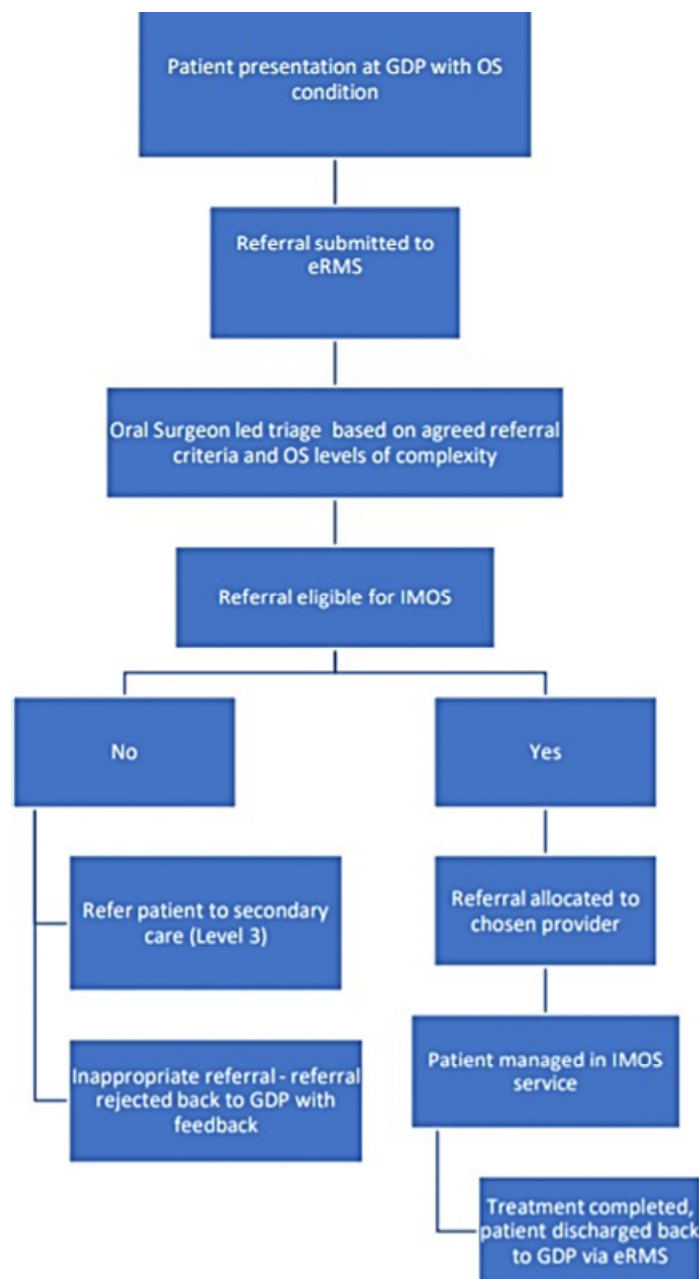
Llwybr Gofal Cleifion

Mae'r llwybr gofal cleifion wedi datblygu dros yr 16 mlynedd diwethaf (Ffigur 8).

Caiff yr holl atgyfeiriadau gan ymarferwyr gofal sylfaenol eu cyflwyno drwy e-RMS. Craffir ar y rhain gan garfan o Lawfeddygon y Geg sydd yn y pendraw yn rhan o'r broses o ddarparu'r driniaeth i'r cleifion. Ar ôl i'r atgyfeiriadau gael eu hasesu a'u derbyn, caiff achosion addas eu cyfeirio i'r Darparwr OS a ddewisodd y deintydd sy'n cyfeirio.

Crynodeb

Darparu gwasanaethau OS o ansawdd yn y Sector Gofal Sylfaenol fu prif nod Cambria erioed. Rydym wedi arwain y ffordd i ddatblygu'r llwybr hwn ac wedi eiriol yn gryf dros ddatblygu gwasanaethau ImOS priodol, wedi'u staffio â chlinigwyr sydd wedi'u hyfforddi'n briodol, yn y Sector Gofal Sylfaenol. Ymysg manteision datblygu'r gwasanaeth hwn y mae nid yn unig well llwybr i gleifion a chyfleoedd hyfforddiant ond hefyd y cyfle i ddefnyddio adnoddau'r Bwrdd Iechyd i'r eithaf.

Ffigur 8. Llwybr Cyfeirio Cleifion

ATODIAD F. GEIRFA GWASANAETHAU LLAWDRINIAETHAU'R GEG LEFEL 2 A 3 GIG CYMRU

Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan

<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb, Ysbyty Athrofaol y Faenor ac Ysbyty Brenhinol Gwent, Ffordd Caerdydd, Casnewydd, Gwent, NP20 2UB Ffôn: 01633 234234
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb Ysbyty Neuadd Nevill Ffordd Aberhonddu, y Fenni, Gwent, NP7 7EG Ffôn: 01873 732732
<i>Lefel 2</i> <i>LA, Tawelu</i>	Clinic Kensington Court Clinic 197 Ffordd Cas-gwent, Casnewydd, Gwent, NP19 8GH Ffôn: 01633 277263
<i>Lefel 2</i> <i>LA</i>	Canolfan Ddeintyddol y Coed Duon/Blackwood Dental Centre 169/171A Stryd Fawr, y Coed Duon, Gwent, NP12 1AA Ffôn: 01495 222697
<i>Lefel 1</i> <i>Tawelu</i>	Gwasanaeth Tawelu Ymwybodol Gateway (ASA 1 a 2; ASA 3 a ystyrir am RA) 44 Cross Street, y Fenni, NP7 5ER Ffôn: 01873 737737

Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr

<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb, Ysbyty Glan Clwyd Ffordd Rhuddlan, Bodelwyddan, y Rhyl, Sir Ddinbych, LL18 5UJ Ffôn: 01745 583910
<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb, Ysbyty Maelor Wrecsam Ffordd Croesnewydd, Wrecsam, LL13 7TD Ffôn: 01978 261100
<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb, Ysbyty Gwynedd Penrhosgarnedd, Bangor, LL57 2PW Ffôn: 01248 384 384
<i>Lefel 2</i> <i>LA</i>	Gwasanaeth Canolraddol Llawdriniaethau'r Geg, Gwasanaeth Deintyddol Cymunedol Gogledd Cymru Ysbyty Brenhinol Alexandra, Marine Drive, y Rhyl, LL18 3AS Ffôn: 03000 856 235

Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro.

<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb Ysbyty Deintyddol y Brifysgol Parc y Mynydd Bychan, Caerdydd, CF14 4XY Ffôn: 029 2074 7747
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, Tawelu</i>	Gwasanaeth Llawdriniaethau'r Geg Ysbyty Cymunedol y Bari, Ffordd Colcot, y Bari, CF62 8YH Ffôn: 01446 704000
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA</i>	Gwasanaeth Llawdriniaethau'r Geg, Ysbyty Athrofaol Llandochau Ffordd Penlan, Llandochau, Penarth, CF64 2XX Ffôn: 029 2071 1711
<i>Lefel 2</i> <i>LA</i>	Gwasanaeth Llawdriniaethau'r Geg Ysbyty Dewi Sant Heol Ddwyreiniol y Bont-faen, Treganna, Caerdydd CF11 9XB Ffôn: 029 2053 6819

Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg

<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb, Ysbyty'r Tywysog Siarl Ffordd Gurnos, Merthyr Tudful, CF47 9DT Ffôn: 01685 721721
<i>Lefel 3</i> <i>LA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb Ynysmaerdy, Llantrisant, CF72 8XR Ffôn: 01443 443443
<i>Lefel 3</i> <i>LA, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb, Ysbyty'r Tywysog Siarl Ffordd Coety, Pen-Y-Bont ar Ogwr, CF31 1RQ Ffôn: 01656 752752
<i>Lefel 2</i> <i>LA, Tawelu</i>	Uned Ddeintyddol Addysgu Porth Tŷ Leith, Ffordd Pontypridd, Porth, CF39 9PH Ffôn: 01443 680168
<i>Lefel 2</i> <i>LA</i>	Practis Deintyddol Cefn Coed 148 Stryd Fawr, Cefn-coed-y-cymmer, Merthyr Tudful, CF48 2PL 01685 723377

Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda

<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, Tawelu (pob claf)</i> <i>GA (oedolion yn unig)</i>	Clinig Parkway (cleifion 3-17 oed ac oedolion), Ffordd Lamberts SA1, y Glannau, Abertawe, SA1 8ELFfôn: 01792 455780
<i>Lefel 2</i> <i>LA, Tawelu</i>	Meddygfa Ddeintyddol Cambria 25 Ffordd Eversley, Sgeti, Abertawe, SA2 9DBFfôn: 01792 202229
<i>Lefel 2</i> <i>LA</i>	Practis Deintyddol Stryd Dewi 31 Stryd Dewi, Hwlfordd, Sir Benfro, SA61 1STFfôn: 01437 762709

Bwrdd Iechyd Addysgu Powys

<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb, Ysbyty Coffa Rhyfel Aberhonddu, Ffordd Cerrigochion, Aberhonddu, LD3 7NS Ffôn: 01874 622443
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, GA</i>	Gwasanaeth y Geg a'r Ên A'r Wyneb, Park Street, y Drenewydd, Powys, SY16 1EG Ffôn: 01686 617394
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, Tawelu</i>	Clinig Parkway (cleifion 3-17 yn unig) Ffordd Lamberts SA1, y Glannau, Abertawe, SA1, 8EL Ffôn: 01792 455780

Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe

<i>Lefel 3</i> <i>LA, Tawelu, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên a'r Wyneb, Ysbyty Treforys Heol Maes Eglwys, Treforys, Cwmrhydyceirw, Abertawe, SA6 6NL Ffôn: 01792 702222
<i>Lefel 3</i> <i>LA, GA</i>	Adran Llawdriniaethau'r Geg a'r Ên A'r Wyneb, Ysbyty'r Tywysog Siarl Ffordd Coety, Pen-y-Bont ar Ogwr, CF31 1RQ Ffôn: 01656 752752
<i>Lefel 2</i> <i>LA, Tawelu</i>	Meddygfa Ddeintyddol Cambria 25 Ffordd Eversley, Sgeti, Abertawe, SA2 9DB Ffôn: 01792 202229
<i>Lefel 2 a 3</i> <i>LA, Tawelu</i>	Clinig Parkway (cleifion 3-17 oed ac oedolion), Ffordd Lamberts SA1, y Glannau, Abertawe, SA1 8EL Ffôn: 01792 455780